

บทที่ 7

สรุปและอภิปรายผล

การวิจัยเรื่องการสังเคราะห์กลยุทธ์การสอนของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามหลักสูตรบูรณาการในประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซีย และสิงคโปร์ เพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 และแนวทางการนำไปใช้สำหรับบริบทโรงเรียนชายแดนภาคใต้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อวิเคราะห์กลยุทธ์การสอนของครูผู้สอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์และวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนกลยุทธ์การสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ความสำเร็จ และ 3) เพื่อสังเคราะห์กลยุทธ์และพัฒนาแนวทางการนำไปใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในบริบทสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้

การวิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงผสมวิธี ในรูปแบบการวิจัยหลายตอน เริ่มต้นด้วยการวิจัยตอนที่ 1 การวิจัยเชิงคุณภาพในรูปแบบการวิจัยภาคสนาม โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนา และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยแบ่งผู้ให้ข้อมูลในแต่ละโรงเรียนออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ผู้ให้ข้อมูลหลักกับผู้ให้ข้อมูลรอง ได้แก่ 1) ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ครูผู้สอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (เทียบเท่า ม.1 - ม.3) รายวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ สังคมศึกษา และอิสลามศึกษา รายวิชาละ 1 ท่าน โดยครูผู้สอนต้องมีประสบการณ์ในการสอนในรายวิชาของตนเองอย่างน้อยไม่ต่ำกว่า 3 ปี และทำการสอนในแต่ละสัปดาห์ไม่ต่ำกว่า 12 ชั่วโมง 2) ผู้ให้ข้อมูลรอง คือ ผู้บริหาร ผู้ปกครอง และนักเรียน เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการสอนของครูผู้สอน และเพื่อเป็นการเข้าถึงข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย

การวิจัยตอนที่ 2 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนกลยุทธ์การสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ความสำเร็จ โดยกลุ่มเป้าหมายเป็นครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาหลักสูตรบูรณาการ เป้าหมายจำนวน 251 คน จากโรงเรียนในประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซีย สิงคโปร์ ประเทศละ 1 แห่ง และโรงเรียนในประเทศไทย 3 แห่ง ที่ได้ทำการคัดเลือกแบบเจาะจง และครูจัดการเรียนการสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษา ซึ่งแต่ละแห่งผู้วิจัยเก็บข้อมูลตามจำนวนครูในโรงเรียน ได้แก่ ครูจากประเทศมาเลเซีย จำนวน 59 คน ประเทศอินโดนีเซีย 67 คน ประเทศสิงคโปร์ 30 คน และประเทศไทย 95 คน

การวิจัยตอนที่ 3 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้การสนทนากลุ่ม มีจุดมุ่งหมายเพื่อนำเสนอแนวทางการใช้กลยุทธ์ที่ได้จากการสังเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษา ซึ่งข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยตอนที่ 2 ผู้วิจัยได้นำมาสังเคราะห์และพัฒนาเป็นแนวทางการนำไปใช้กลยุทธ์การสอนเพื่อพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 สำหรับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในบริบทจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ฉบับร่าง) และนำแนวทางที่สร้างขึ้นมาเป็นประเด็นในการสนทนากลุ่ม โดยผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม จำนวน 15 ท่าน ได้แก่ ผู้แทนครู ผู้แทนผู้บริหาร และผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการศึกษาและโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยทำการคัดเลือกแบบเจาะจงจากนักวิชาการ ครูและผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในประเด็นที่เกี่ยวข้องอย่างน้อยไม่ต่ำกว่า 5 ปี และมีผลงานที่เป็นที่ประจักษ์ในการพัฒนาการศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดน

7.1 สรุปข้อค้นพบจากการวิจัย

7.1.1 กลยุทธ์การสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับความเข้าใจของครูผู้สอนเกี่ยวกับแนวทางการจัดการศึกษา และคุณลักษณะของครูผู้สอนในศตวรรษที่ 21 ซึ่งสรุปได้ว่า มุมมองของครูผู้สอนต่อการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ การศึกษาที่สร้างให้บุคคลเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต สามารถปรับตัวและยืดหยุ่นต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ผู้เรียนมีทักษะการสื่อสารที่ดี และครูสามารถบูรณาการศาสนาในรายวิชาได้ ผู้เรียนรู้เท่าทันสารสนเทศและสื่อเทคโนโลยีการสื่อสาร และสามารถเป็นพลเมืองโลก ในขณะที่คุณลักษณะของครูผู้สอนประกอบด้วย 9 ลักษณะสำคัญ ได้แก่ ครูทำหน้าที่เสมือนโค้ช ครูผู้สอนประสบการณ์และทักษะชีวิตให้กับผู้เรียน มีความเข้าใจความแตกต่างของผู้เรียน สามารถบูรณาการศาสตร์ในการเรียนการสอน เป็นผู้ที่ศึกษาเรียนรู้ตลอดเวลา มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาชีพ รู้ทันเทคโนโลยี มีเทคนิคการสอนที่ทันสมัย และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นหรือสอนกันเป็นทีมได้ ในส่วนกลยุทธ์การสอนผู้วิจัยวิเคราะห์จากกรอบกลยุทธ์ทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ 1) หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ 2) การเตรียมความพร้อมก่อนการเรียนการสอน 3) การวิเคราะห์ประเด็นอุปสรรคต่อการจัดการเรียนการสอน 4) การออกแบบการวัดผลและประเมินผลแนวใหม่ 5) ระบบการนำผลการประเมินสู่การปรับปรุงและพัฒนา 6) ระบบประกันคุณภาพการสอน ซึ่งแต่ละหัวข้อมีข้อค้นพบที่สามารถสรุปได้ดังนี้

7.1.1.1 หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้

โครงสร้างรายวิชาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาในประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซีย และสิงคโปร์ได้มีการปรับปรุงรายวิชาให้น้อยลงและเน้นการพัฒนาทักษะของผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งแตกต่างจากโครงสร้างรายวิชาในอดีตที่เห็นจำนวนรายวิชาจำนวนมาก และนักเรียนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาก็ต้องเรียนมากกว่านักเรียนในโรงเรียนทั่วไป การปรับปรุงโครงสร้างหลักสูตรโรงเรียนทำการวิเคราะห์และทบทวนเนื้อหาการเรียนรู้นี้ใหม่ โดยให้ครู บุคลากร รวมถึงตัวแทนผู้ปกครองมีส่วนร่วมเพื่อพิจารณาว่าเนื้อหาใดที่สำคัญและจำเป็นสำหรับการศึกษาต่อในระดับสูงและการใช้ชีวิตของผู้เรียน โดยการทำงานร่วมกับเครือข่ายโรงเรียนที่คอยสนับสนุนและแลกเปลี่ยนร่วมกับโรงเรียนอื่น ๆ เนื่องจากรายวิชาของโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามมีจำนวนมากที่ต้องเรียนทั้งวิชาสามัญและศาสนา และเวลามีจำกัด การเรียนการสอนจึงต้องเน้นการปฏิบัติและให้นักเรียนเรียนรู้เนื้อหาด้วยตนเองและเน้นการฝึกทักษะแก่ผู้เรียน

นอกจากนี้หลักสูตรมุ่งเน้นการบูรณาการอิสลามในลักษณะการสอดแทรกสาระอิสลามเข้าไปในรายวิชาสามัญ หรือเชื่อมโยงสาระสามัญกับความรู้อิสลาม หรือการอธิบายเพิ่มเติมที่สอดคล้องกับคำสอนอิสลาม รวมถึงการเปรียบเทียบหรือเทียบเคียงระหว่างความรู้อิสลามและความรู้สามัญ นอกจากนี้การบูรณาการไม่ได้ดำเนินการเฉพาะสาระเท่านั้น แต่รวมการบูรณาการเป้าหมายการจัดการเรียนรู้ การบูรณาการหลักสูตร และสาระการเรียนรู้ การบูรณาการวิธีวิทยาการสอน การบูรณาการบรรยากาศในชั้นเรียนและนอกห้องเรียน การสร้างวัฒนธรรมอิสลามในชั้นเรียน และการสร้างทัศนคติและแนวคิดแก่ผู้เรียนในหลักการสูงสุดของการแสวงหาความรู้ในทุกสาขาวิชาที่จะต้องตอบเป้าหมายของการจัดการศึกษาอิสลาม

ข้อค้นพบด้านวิธีการสอนเพื่อพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนใช้รูปแบบและเทคนิคการสอนที่หลากหลาย โดยส่วนใหญ่นิยมใช้การจัดการเรียนรู้แบบใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-Based Learning) การเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (Inquiry Based Learning) และการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน (Activity-

Based Learning) หรือการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) การจัดการเรียนรู้ข้างต้นล้วนสามารถพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียน อย่างไรก็ตามหัวใจสำคัญของการเรียนการสอนนั้นเกี่ยวข้องกับกรอบหลักสูตรและการเรียนรู้ ซึ่งพบว่าโรงเรียนได้ออกแบบหลักสูตรบนฐานของผลลัพธ์ของผู้เรียน (Outcome Based Education) ซึ่งโรงเรียนที่มีความโดดเด่นในการออกแบบการเรียนรู้คือประเทศสิงคโปร์ ซึ่งโรงเรียนได้ใช้แนวคิด Understanding by Design (UbD) หมายถึง แผนในการจัดการเรียนการสอนสำหรับครู โดยเป็นวิธีการในการช่วยเหลือให้ครูผู้สอนได้คิดและเตรียมการเรียนการสอนระยะยาว โดยมุ่งเป้าไปที่ผลลัพธ์การเรียนรู้ มีลักษณะใกล้เคียงกับรูปแบบ Backward Design โดยเริ่มต้นจากปลายทางของการจัดการเรียนการสอนมาสู่ต้นทางเพื่อวางแผนการเรียนรู้

ในด้านการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนการศึกษาพบว่าความคิดของครูและผู้บริหารโรงเรียนเกี่ยวกับการใช้ไอซีทีส่วนใหญ่เห็นในทิศทางเดียวกันถึงความสำคัญของการใช้ไอซีทีในการจัดการเรียนการสอน อย่างไรก็ตามยังมีการควบคุมการใช้สมาร์ตโฟนในโรงเรียน เนื่องจากผู้บริหารและครูยังมีข้อกังวลหลายด้านและยังไม่อนุญาตให้นักเรียนใช้ได้ทั้งหมด ยกเว้นในบางรายวิชาและชั้นเรียนที่มีการอนุญาตให้นักเรียนใช้สมาร์ตโฟนในการค้นคว้าหาความรู้และจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ในภาพรวมของการใช้ไอซีทีพบว่าครูผู้สอนและสถานศึกษามีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 เพิ่มมากขึ้นจากอดีตที่ผ่านมา โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับ สื่อและนวัตกรรมการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนให้เกิดประสิทธิผลมากที่สุด

7.1.1.2 การเตรียมความพร้อมก่อนการเรียนการสอน

การเตรียมความพร้อมของโรงเรียนก่อนการจัดการเรียนรู้พิจารณาในประเด็น การกำหนดเป้าหมายการจัดการเรียนรู้ การวิเคราะห์ผู้เรียน และการประเมินศักยภาพการสอนของครูผู้สอน โดยการกำหนดเป้าหมายเป็นการศึกษาความเข้าใจของครูต่อความคาดหวังในการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนซึ่งจะนำไปสู่การจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน โดยภาพรวมความเข้าใจของครูและผู้บริหารโรงเรียนต่อแนวทางการจัดการศึกษามีความชัดเจนในการสร้างมุสลิมที่เป็นนักวิทยาศาสตร์ผู้ศรัทธาที่สามารถสร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อสังคมทั้งในระดับท้องถิ่นและสังคมโลก โดยใช้หลักการจากอัลกุรอาน 3 หลักการคือ เป้าหมายการสร้างมนุษย์เพื่อเคารพภักดีต่อพระเจ้า การทำหน้าที่เป็นตัวแทนของพระองค์บนแผ่นดิน และการสร้างความเมตตาแก่ทุกสรรพสิ่ง ซึ่งเป้าหมายข้างต้นทำให้ครูมีความชัดเจนในการพัฒนาผู้เรียนที่ไม่ใช่เฉพาะการสร้างนักเรียนผู้ศรัทธาเท่านั้น แต่รวมถึงหน้าที่อื่น ๆ ที่ครอบคลุมทุกด้าน (Holistic Education)

ประเด็นการวิเคราะห์ผู้เรียน ผู้เรียนถือเป็นปัจจัยป้อนที่สำคัญในกระบวนการจัดการเรียนรู้อ การวิเคราะห์ผู้เรียนของโรงเรียนเริ่มจากความเข้าใจในความแตกต่างและศักยภาพของผู้เรียนรายบุคคล ทุกโรงเรียนมีการกำหนดเป้าหมายในวิสัยทัศน์หรือปรัชญาการจัดการศึกษา ตัวอย่างโรงเรียน MAI ที่มีปรัชญาการศึกษาว่าเราเชื่อว่านักเรียนทุกคนนั้นมีอัตลักษณ์เป็นของตนเอง และทุกคนสามารถไปสู่ความสำเร็จได้ จากการศึกษาพบว่าโรงเรียนทุกโรงเรียนไม่ได้แบ่งแยกนักเรียนในด้านพื้นหลังหรือพื้นฐานศักยภาพของนักเรียนแต่พร้อมรับนักเรียนทุกคนเข้ามาศึกษาและมองว่านักเรียนทุกคนมีศักยภาพและสามารถพัฒนาทุกคนสู่ความสำเร็จได้ ประเด็นที่น่าสนใจคือโรงเรียนทุกโรงเรียนให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองมากกว่าตัวนักเรียน

ด้านการประเมินศักยภาพการสอนของครูผู้สอน การศึกษาพบว่าโรงเรียนดำเนินกิจกรรมประเมินศักยภาพของครูผู้สอนอย่างต่อเนื่อง และนำผลการประเมินไปพัฒนาศักยภาพของครู โดยการประเมินดำเนินการหลากหลายรูปแบบ เช่น การประเมินจากครูพี่เลี้ยง ครูผู้สอนทำการตรวจสอบวิเคราะห์ตนเองว่ามีศักยภาพในการจัดการเรียนการสอนเพียงใด การประเมินจากเพื่อนร่วมงาน การสอบถามความคิดเห็นจากนักเรียน เป็นต้น การประเมินครูผู้สอนเพื่อวิเคราะห์ศักยภาพในการสอนและทราบถึงความต้องการของครูในการพัฒนาศักยภาพในการจัดการเรียนการสอนถือเป็นประเด็นที่โรงเรียนให้ความสำคัญและดำเนินการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

7.1.1.3 การวิเคราะห์ประเด็นอุปสรรคต่อการจัดการเรียนการสอน

อุปสรรคหรือข้อจำกัดในด้านการบริหารจัดการรวมถึงทรัพยากรต่าง ๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อศักยภาพการสอนหรือการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 5 ด้าน ได้แก่ 1) การบริหารจัดการเวลา โดยข้อค้นพบจากการศึกษาจากสามประเทศโรงเรียนปฏิบัติกิจกรรมเพื่อจัดการเวลาสำหรับครูและการเรียนการสอน คือ การจัดตารางสอนแบบสัปดาห์คู่หรือสัปดาห์คี่ การกำหนดระยะเวลาในคาบเรียน เรียนรู้เนื้อหาออกชั้นเรียนด้วยตนเองมากขึ้น ลดเวลาครูเพิ่มเวลานักเรียน 2) การออกแบบห้องเรียน โรงเรียนมีการดำเนินการและมีข้อเสนอแนวทางการออกแบบห้องเรียนเพื่อพัฒนาผู้เรียน คือ ห้องเรียนแบบเปิดพื้นที่ การนั่งเรียนเป็นรูปตัวยู ห้องเรียนที่สามารถเคลื่อนย้ายที่นั่งเรียนได้ ผู้เรียนนั่งเรียนเป็นกลุ่ม และเพิ่มพื้นที่การเขียนหรือใช้กระดานขนาดใหญ่ 3) ด้านบุคลากรสนับสนุนการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียน โรงเรียนมีข้อเสนอและความต้องการด้าน เจ้าหน้าที่ด้านเทคโนโลยีดิจิทัลและเทคโนโลยีการศึกษา นักจิตวิทยาหรือนักพฤติกรรมศาสตร์ การสนับสนุนจากผู้ปกครอง และการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกและชุมชน 4) ด้านทรัพยากรการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนให้ความสำคัญต่อการเตรียมอุปกรณ์คอมพิวเตอร์และเครื่องฉายภาพ การสนับสนุนแท็บเล็ตหรือสมาร์ตโฟน เครื่องรับและส่งสัญญาณอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงและ 5) ด้านวัฒนธรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 พบว่าวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการเป็นผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ การตั้งคำถาม การแบ่งปันความรู้ การเรียนรู้ด้วยตนเอง การมีระเบียบวินัยขั้นสูง และการทำงานเป็นทีม

7.1.1.4 การออกแบบการวัดผลและประเมินผลแนวใหม่

การศึกษาในภาพรวมการวัดและประเมินผลผู้เรียนของโรงเรียนทั้งสามประเทศพบว่า โรงเรียนยังคงใช้ระบบการประเมินทั้งแบบเดิมที่เน้นการวัดความรู้โดยใช้แบบทดสอบ และการประเมินแบบใหม่ที่ทำให้ความสำคัญต่อทักษะและกระบวนการ โดยในบางรายวิชามีการประเมินทั้งก่อน ระหว่าง และหลังเรียน หรือการที่ครูผู้สอนประเมินผู้เรียนก่อนเรียนเพื่อทดสอบความรู้ความเข้าใจเบื้องต้นว่าผู้เรียนมีพื้นฐานความรู้และทักษะการเรียนรู้มากน้อยเพียงใด เพื่อที่จะได้วางแผนในการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับพื้นฐานของผู้เรียน และการประเมินระหว่างเรียน โดยการสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนระหว่างการเรียนการสอน เช่น การสังเกตพัฒนาการ การสังเกตความมั่นใจในตนเอง การทำงานเป็นทีมของผู้เรียน เป็นต้น นอกจากนี้มีการประเมินผู้เรียนหลังจากที่มีการสอน ซึ่งจะมีการทำแบบทดสอบและแบบประเมินทักษะและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ อย่างไรก็ตาม โรงเรียนทั้งสามประเทศได้ลดการวัดโดยการสอบให้น้อยลงและใช้การวัดแบบโครงการเพิ่มขึ้น ดังตัวอย่างโรงเรียน Ummul Qura ประเทศอินโดนีเซีย โรงเรียนใช้แนวทางการสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ (Inquiry

Based Learning) การวัดและประเมินจึงพิจารณาจากผลงานของผู้เรียนเป็นหลัก และกรณีของโรงเรียน MAI ประเทศสิงคโปร์ในรายวิชาอิสลามศึกษา ซึ่งเป็นการวัดและประเมินผลแนวใหม่และสอดคล้องกับการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 คือวัดผู้เรียนจากการปฏิบัติและการดำเนินชีวิตประจำวัน ตัวอย่างในรายวิชาหลักศรัทธาซึ่งมีเป้าหมายให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในศตวรรษที่ 21 เช่น การคิดวิเคราะห์ การทำงานเป็นทีม ความคิดสร้างสรรค์ และทักษะชีวิต เป็นต้น ครูอิสลามศึกษาของโรงเรียนเปลี่ยนจากการประเมินผู้เรียนโดยการสอบเป็นการประเมินจากการพัฒนาตนเองและการปฏิบัติของนักเรียน โดยให้นักเรียนบันทึกของมูลการทำหน้าที่ในระยะเวลา 1 เดือน และให้นักเรียนเขียนกราฟพัฒนาการของตนเอง ซึ่งการใช้กราฟก็เป็นการบูรณาการวิชาคณิตศาสตร์ลงในรายวิชาอิสลามศึกษา และวัดจากการขยายผลความดีที่นักเรียนร่วมกันวิเคราะห์กับเพื่อน ๆ ที่ปัญหาและสาเหตุของการเพิ่มหรือลดอีมาน และนำเสนอโดยการเขียนลงในกระดาษชาร์ตและตกแต่งให้สวยงามเพื่อเผยแพร่แก่เพื่อนนักเรียนในโรงเรียน

7.1.1.5 ระบบประกันคุณภาพการสอน

การศึกษาพบประเด็นที่เกี่ยวข้อง 2 ประเด็นได้แก่ 1) การจัดการเรียนการสอนให้เป็นไปตามแผนการสอนที่ได้กำหนด และ 2) การประเมินคุณภาพการสอนจากหน่วยงานภายในและภายนอกโรงเรียน คือการจัดการเรียนการสอนให้เป็นไปตามแผนการสอนที่ได้กำหนด ครูผู้สอนจัดการเรียนการสอนให้เป็นไปตามแผนการสอนที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งในแต่ละภาคการศึกษาแผนการสอนที่ได้กำหนดจะมีเนื้อหาเหมือนเดิม หรือมีการปรับปรุงเนื้อหาเพียงบางส่วน ที่ผู้เรียนจะต้องบรรลุตัวชี้วัดอะไรบ้าง ซึ่งครูผู้สอนพยายามจัดการเรียนการสอนให้เป็นไปตามแผน และการประเมินคุณภาพการสอนจากหน่วยงานภายในและภายนอกโรงเรียน โดยหน่วยงานภายในและหน่วยงานจากภายนอกโรงเรียนทำการประเมินคุณภาพการสอนของครูผู้สอนในโรงเรียน ซึ่งครูผู้สอนจะได้รับการประเมินคุณภาพการสอนจากหน่วยงานภายในโรงเรียน เช่น การได้รับการประเมินจากครูที่ทำงานในโรงเรียนด้วยกัน ครูใหญ่ หรือตัวแทนจากมูลนิธิที่สนับสนุนโรงเรียน เป็นต้น และการได้รับการประเมินคุณภาพการสอนจากหน่วยงานภายนอกโรงเรียน เช่น ครูหรือกรรมการกลางจากโรงเรียนอื่นหรือจากหน่วยงานที่ทำการประเมินโรงเรียนมาประเมิน รวมทั้งการได้รับการประเมินคุณภาพการสอนจากหน่วยงานต่างประเทศ เช่น ประเทศมาเลเซียได้รับการประเมินจากตัวแทนประเทศบรูไนและสิงคโปร์ เป็นต้น นอกจากนี้ การประเมินคุณภาพการสอนและการประเมินคุณภาพของโรงเรียน ทางโรงเรียนจะได้รับการแจ้งให้ทราบล่วงหน้าว่าจะมีการประเมินช่วงวันเวลาใด เพื่อให้ทางโรงเรียนและครูผู้สอนได้เตรียมความพร้อมสำหรับการรายงาน

7.1.1.6 การพัฒนาด้านวิชาชีพของครูผู้สอน

การพัฒนาครูของทั้งสามโรงเรียนดำเนินโดยภาคส่วนต่าง ๆ 3 ส่วนด้วยกัน คือ โรงเรียน เครือข่ายโรงเรียน และหน่วยงานการศึกษาภาครัฐ โดยบทบาทส่วนใหญ่ในการพัฒนาครูผู้สอนเน้นหนักไปที่เครือข่ายโรงเรียนและโรงเรียนเป็นหลัก และลักษณะการพัฒนาครูจะพัฒนาตามจุดเน้นที่สำคัญของโรงเรียนมากกว่าการพัฒนาตามนโยบายของภาครัฐที่มีการปรับเปลี่ยนและจับเอาประเด็นที่เป็นกระแสพัฒนาครู การพัฒนาโดยหน่วยงานภาครัฐส่วนใหญ่จะเป็นการพัฒนาแบบเร่งด่วนและไม่ต่อเนื่อง แต่การพัฒนาโดยเครือข่ายโรงเรียนและโรงเรียนมุ่งเน้นการพัฒนาที่ต่อเนื่องและมีจุดเน้นเฉพาะตามลักษณะของโรงเรียนนั้นคือการบูรณาการอิสลามและการสร้างสมรรถนะของผู้เรียนให้มีศักยภาพตามจุดมุ่งหมายที่กำหนด ซึ่งแนวทางการพัฒนาครูที่โรงเรียน

ดำเนินการที่สำคัญมี 6 กิจกรรมหลักคือ 1) การกำหนดครูที่เลี้ยงสำหรับครูใหม่ 2) วงกลมเรียนรู้พัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครู (Halakah Quran) 3) Daurah, Qiyam, Muqaiyam (DQM) 4) การเข้าร่วมอบรม 5) อบรมในสถาบันวิชาชีพครู และ 6) การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ร่วมกับเครือข่าย

7.1.2 ความสัมพันธ์และวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนกลยุทธ์การสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

การวิจัยระยะที่ 2 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ในรูปแบบการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยกลุ่มตัวอย่างคือ ครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาหลักสูตรบูรณาการ ในประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซีย และสิงคโปร์ ที่ทำการจัดการเรียนการสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 251 คน เพื่อศึกษาความสัมพันธ์และวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนกลยุทธ์การสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ความสำเร็จ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Linear Regression Analysis) สามารถสรุปออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

7.1.2.1 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกลยุทธ์การสอน ปัจจัยด้านกลยุทธ์การสอน และทักษะในศตวรรษที่ 21 ระหว่างกลุ่มประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย กับประเทศไทย พบว่า

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อกลยุทธ์การสอน โดยครู 3 ประเทศ (มาเลเซีย สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย) ให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านคุณลักษณะของครูผู้สอนที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 มากที่สุด ($\bar{X} = 4.40$) และด้านการพัฒนาวิชาชีพของครูผู้สอน น้อยที่สุด ($\bar{X} = 3.24$) ในขณะที่ประเทศไทย พบว่า ครูผู้สอนให้ความสำคัญกับคุณลักษณะของครูผู้สอนที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 มากที่สุด เช่นเดียวกับ 3 ประเทศ ($\bar{X} = 3.97$) และปัจจัยด้านนโยบายแห่งรัฐ น้อยที่สุด ($\bar{X} = 3.55$) และเมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับ พบว่า 3 ประเทศ (มาเลเซีย สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย) มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าประเทศไทยในทุกด้าน ยกเว้นด้านการพัฒนาวิชาชีพของครูผู้สอน ที่มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าประเทศไทย

ปัจจัยด้านกลยุทธ์การสอน โดยครู 3 ประเทศ (มาเลเซีย สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย) ให้ความสำคัญกับการประกันคุณภาพการสอนมากที่สุด ($\bar{X} = 4.48$) และการออกแบบห้องเรียน น้อยที่สุด ($\bar{X} = 3.46$) ในขณะที่ประเทศไทย พบว่า ครูผู้สอนให้ความสำคัญกับการประกันคุณภาพการสอนมากที่สุด เช่นเดียวกับ 3 ประเทศ ($\bar{X} = 4.10$) และการบูรณาการอิสลาม น้อยที่สุด ($\bar{X} = 3.33$) และเมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของปัจจัยที่ด้านกลยุทธ์การสอน พบว่า 3 ประเทศ (มาเลเซีย สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย) มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าประเทศไทยเกือบทุกด้าน ยกเว้นด้านการออกแบบห้องเรียน บุคลากรสนับสนุน เทคนิคที่ใช้ในการสอน และการใช้ไอซีทีในการสอน ที่มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าประเทศไทย

ทักษะในศตวรรษที่ 21 โดยครู 3 ประเทศ (มาเลเซีย สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย) ให้ความสำคัญกับทักษะความร่วมมือและการทำงานเป็นทีมของนักเรียนในห้องเรียนมากที่สุด ($\bar{X} = 3.93$) และทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การแก้ปัญหาและการตัดสินใจ น้อยที่สุด ($\bar{X} = 3.59$) ในขณะที่ประเทศไทย พบว่า ครูผู้สอนให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบตนเอง สังคมโดยรวม และความตระหนักในด้านสังคมและวัฒนธรรม ($\bar{X} = 3.79$) และทักษะการสื่อสาร น้อยที่สุด ($\bar{X} = 3.46$) และเมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของทักษะใน

ศตวรรษที่ 21 พบว่า 3 ประเทศ (มาเลเซีย สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย) มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าประเทศไทยทุกด้าน ยกเว้นทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การแก้ปัญหาและการตัดสินใจ ที่มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าประเทศไทยเพียง 0.01

7.1.2.2 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนกลยุทธ์การสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ความสำเร็จ

7.1.2.2.1 การทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องที่ส่งผลต่อกลยุทธ์การสอน

ตัวแปรที่สามารถทำนายได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 คือ ตัวแปรแนวทางของการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตัวแปรการพัฒนาวิชาชีพของครูผู้สอน ตัวแปรปัจจัยด้านผู้ปกครอง และตัวแปรด้านนโยบายแห่งรัฐ มีค่าสัมประสิทธิ์จากคะแนนมาตรฐานเท่ากับ 0.35, 0.30, 0.25 และ 0.18 ตามลำดับ ส่วนตัวแปรอิสระที่เหลือจำนวน 4 ตัวแปร สามารถทำนายกลยุทธ์การสอนได้อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ โดยตัวแปรทั้งหมดสามารถร่วมกันทำนายกลยุทธ์การสอนได้ร้อยละ 59.00 (r-square= 0.59) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (F= 26.93, p-value= 0.00) สามารถสร้างสมการทำนายได้ดังนี้

กลยุทธ์การสอน(ST) = 1.06 + (0.28)แนวทางการของการจัดการศึกษา + (0.05)คุณลักษณะของครูผู้สอนที่สำคัญ + (0.19)การพัฒนาวิชาชีพของครูผู้สอน - (0.02)ปัจจัยด้านโรงเรียน + (0.14)ปัจจัยด้านผู้ปกครอง - (0.04)ปัจจัยด้านชุมชน + (0.03)ด้านสังคมและวัฒนธรรม + (0.09)ด้านนโยบายแห่งรัฐ

7.1.2.2.2 การทดสอบสมมติฐานด้านกลยุทธ์การสอนที่ส่งผลต่อทักษะในศตวรรษที่ 21

ตัวแปรที่สามารถทำนายได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 คือ ตัวแปรการเตรียมความพร้อมก่อนการเรียนการสอน ตัวแปรการประกันคุณภาพการสอน และตัวแปรการปรับปรุงการเรียนการสอน มีค่าสัมประสิทธิ์จากคะแนนมาตรฐานเท่ากับ 0.22, -0.19 และ 0.28 ตามลำดับ ส่วนตัวแปรอิสระที่เหลือจำนวน 3 ตัวแปร สามารถทำนายทักษะในศตวรรษที่ 21ได้อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ โดยตัวแปรทั้งหมดสามารถร่วมกันทำนายทักษะในศตวรรษที่ 21 ได้ร้อยละ 41.00 (r-square= 0.41) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (F= 17.08, p-value= 0.00) สามารถสร้างสมการทำนายได้ดังนี้

ทักษะในศตวรรษที่ 21 = 0.60 + (0.23)เตรียมความพร้อมก่อนการเรียนการสอน + (0.17)อุปสรรคต่อการจัดการเรียนรู้ + (0.19)โครงสร้าง หลักสูตร และการจัดการเรียนรู้ + (0.09)การวัดและการประเมินผู้เรียน - (0.17)การประกันคุณภาพการสอน + (0.27)การปรับปรุงการเรียนการสอน

7.1.3 กลยุทธ์และพัฒนาแนวทางการนำไปใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในบริบทสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้

จากการพิจารณาร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 15 ท่าน ซึ่งได้สะท้อนสภาพปัญหาปัจจุบันและนำเสนอกลยุทธ์ในการพัฒนาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม 6 ด้าน ประกอบด้วย 1) กลยุทธ์หลักสูตรสามัญบูรณาการอิสลาม (บูรณาการสาระการเรียนรู้/บูรณาการโครงสร้างรายวิชา) 2) กลยุทธ์การสอนแบบ Inquiry Based Learning หรือ CAMT-UBD หรือ Project-Based Learning สำหรับรายวิชาบูรณาการอิสลาม หรืออิสลามบูรณาการสามัญ 3) กลยุทธ์การวัดและประเมินการจัดการเรียนรู้บูรณาการอิสลาม 4) กลยุทธ์นำเทคโนโลยี

การศึกษาใช้ในการจัดการเรียนการสอนและบริหารจัดการโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ 5) กลยุทธ์ระบบพัฒนาครูโรงเรียนบูรณาการโดยใช้ห้องเรียนเป็นฐาน และ 6) กลยุทธ์หุ้นส่วนทางการศึกษาเพื่อยกระดับคุณภาพโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามหลักสูตรบูรณาการ ในส่วนแนวทางการนำไปใช้เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนโดยใช้กลยุทธ์การสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 มีชื่อว่ากระบวนการ “อัฟเลิร์น (UPLERN)” ซึ่งประกอบด้วย 6 กระบวนการ คือ 1) การทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง (Understanding) 2) การจัดลำดับความสำคัญของการเปลี่ยนแปลง (Prioritizing) 3) การเรียนรู้ (Learning) 4) การนำกลยุทธ์ไปใช้และประเมิน (Employing and Evaluation) 5) การให้ผลสะท้อนกลับและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Reflecting and Revising) 6) การสร้างเครือข่าย (Networking)

7.2 การอภิปรายผล

การศึกษาการสังเคราะห์กลยุทธ์การสอนของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามหลักสูตรบูรณาการในประเทศไทยมาเลเซีย อินโดนีเซีย และสิงคโปร์ เพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 และแนวทางการนำไปใช้สำหรับบริบทโรงเรียนชายแดนภาคใต้ มีข้อค้นพบที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

7.2.1 กลยุทธ์การสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

การศึกษาในศตวรรษที่ 21 ได้ปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ในการจัดการศึกษาที่แตกต่างไปจากอดีตอย่างมหาศาล (OECD, 2008; Trilling & Fadel, 2009; ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2557) ซึ่งสถาบันการศึกษาทุกระดับมีความจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนแนวทางการจัดการเรียนการสอนอย่างเร่งด่วน เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม สถาบันการศึกษาหลายแห่งที่ตระหนักในประเด็นที่กล่าวข้างต้นต่างพยายามปรับความเข้าใจ ทักษะ และแนวทางในการปฏิบัติเพื่อให้กระบวนการจัดการเรียนรู้สอดคล้องกับความเป็นจริงมากที่สุด เช่นเดียวกับสถาบันการศึกษาอิสลาม แนวคิดการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ได้มีการถกเถียงและพูดคุยกันมากขึ้นในกลุ่มนักวิชาการและนักการศึกษามุสลิม (Buang & Chew, 2014; M. A. Lubis et al., 2009) เพื่อให้เข้าใจสถานการณ์ การปรับตัว และการปฏิบัติในการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับศตวรรษใหม่ของโรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษา

เมื่อกล่าวถึงประเด็นการปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงของสถาบันการศึกษาอิสลาม ในความเป็นจริงแล้วไม่ได้มีจุดเริ่มต้นจากการเปลี่ยนแปลงศตวรรษใหม่ แต่การศึกษาของโลกมุสลิมมีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องในทุกยุคสมัยด้วยปัจจัยหลายด้าน ตัวอย่างการปรับเปลี่ยนแนวคิดการจัดการศึกษาที่เกิดจากการต่อสู้อะหว่างแนวคิดการศึกษาอิสลามกับแนวคิดการศึกษาตะวันตก เริ่มตั้งแต่ศตวรรษที่ 19 ด้วยแนวคิดตะวันตกที่เน้นฆราวาสนิยม (Secular) เริ่มมีอิทธิพลต่อระบบการจัดการศึกษามุสลิม (al-Otaibi & Rashid, 1997; Hasim, 1998) ส่งผลให้เกิดการศึกษาสองระบบ (Bifurcation or Dualism Educational System) (Yaacob, 2008) และส่งผลต่อการกำเนิดแนวคิดอิสลามานูวัตติ (Islamization of knowledge) และการบูรณาการอิสลาม (Islamic Integration of knowledge) โดยได้มีการนำแนวคิดดังกล่าวเข้าไปในระบบการจัดการจัดทำหลักสูตร การเรียนการสอน (Al-Faruqi, 1987) ตัวอย่างที่กล่าวมานี้เป็นเพียงบางส่วนของวิวัฒนาการการจัดการศึกษาในโลกมุสลิม นอกจากการต่อสู้อะหว่างแนวคิดฆราวาสนิยมกับแนวคิดอิสลาม ปัจจัยด้านการเมืองก็มีส่วนสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงแนวทางการจัดการศึกษาของโลกมุสลิม เช่น ในประเทศไทยมาเลเซียและ

อินโดนีเซียสมัยที่ปกครองโดยอังกฤษ ฮอลันดา จักรวรรดิญี่ปุ่น เป็นต้น ซึ่งได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของโรงเรียนในแต่ละช่วงของการปกครอง (S. A. Lubis, 2013) รวมถึงประเทศไทยที่มีการเปลี่ยนระบบการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่ยุคสมัยการปกครองเมื่อหลายสิบปีที่ผ่านมา

เมื่อเข้าสู่สังคมในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นสังคมความรู้และสารสนเทศ ความท้าทายต่อการจัดการศึกษาได้มาเยือนสถาบันการศึกษาทุกแห่ง เพราะมโนทัศน์การศึกษาที่เปลี่ยนแปลงไปจากการเน้นความรู้ไปสู่การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ จากครูเป็นศูนย์กลางไปสู่การเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยตนเองอย่างมีความหมาย โดยมีเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่เป็นตัวแปรสำคัญของการเปลี่ยนแปลง (Foray & Lundvall, 1998; OECD, 1996; Voogt & Roblin, 2010) ทำให้ระบบการศึกษากลายเป็นเสมือนระบบนิเวศการเรียนรู้ (Learning Ecology system) ที่มองระบบการเรียนรู้เป็นแบบวัฏจักรที่มีความสัมพันธ์และเป็นพลวัต โดยที่ไม่ได้แยกส่วนจากองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องเหมือนในอดีตที่ผ่านมา (Hannon et al., 2011) ดังนั้นสถาบันการศึกษาอิสลาม โดยเฉพาะครูจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการสอนอย่างเร่งด่วน จากการสอนแบบเดิมไปสู่การสอนเพื่อเตรียมผู้เรียนให้ก้าวสู่สังคมในศตวรรษที่ 21 เนื่องจากการจัดการศึกษาอิสลามมีความสำคัญต่อความยั่งยืนของสังคมมุสลิมในอนาคต การยึดติดกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบเดิม ๆ อาจส่งผลต่อการสร้างความพร้อมในการพัฒนาเยาวชนมุสลิมในอนาคตได้ (จารุวัจน์ สองเมือง, 2558)

การศึกษานี้จึงให้ความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงที่มุ่งเน้นไปที่ครูผู้สอนเป็นหลักเพราะครูถือเป็นหัวใจสำคัญของระบบการศึกษา และเป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับผู้เรียนมากที่สุด การเปลี่ยนแปลงและปรับเปลี่ยนแนวทางการสอนของครูผู้สอนจึงส่งผลต่อผู้เรียนโดยตรง อย่างไรก็ตามการศึกษานี้ก็ไม่ละทิ้งตัวแปรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนตามกรอบคิดระบบนิเวศการเรียนรู้ที่มีความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยย่อยในการจัดการศึกษาปัจจุบัน ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำกรอบความคิดที่สังเคราะห์จากแนวคิดทฤษฎีการสอน ของกรีนเบิร์ก และดาวิล่า (Greenberg & Davila, 2002) จาก Harvard-MIT Division of Health Sciences and Technology และแนวคิดระบบนิเวศการเรียนรู้ของ ศาสตราจารย์เปกกา เนทานมักกี นักวิชาการจากประเทศฟินแลนด์ และคณะ (Neittaankmäki et al., 2016) มาเป็นกรอบหลักในการศึกษานี้เพื่อให้เห็นประเด็นการปฏิบัติของโรงเรียนเป้าหมายในด้านการจัดการเรียนการสอน เพื่อนำไปสู่แนวทางการนำไปใช้ในบริบทสังคมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยพยายามให้มีกรอบการเรียนรู้ในการศึกษาวิจัยที่ครอบคลุมรอบด้านมากที่สุด

การศึกษานี้มีข้อค้นพบที่น่าสนใจและสามารถเป็นบทเรียนให้แก่การจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามหลายด้าน เริ่มจากความความเข้าใจของครูผู้สอนเกี่ยวกับแนวทางการจัดการศึกษา และคุณลักษณะของครูผู้สอนในศตวรรษที่ 21 ซึ่งจากการศึกษามีข้อค้นพบเกี่ยวกับมุมมองของครูผู้สอนต่อการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 คือ การศึกษาที่สร้างให้บุคคลเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งถือเป็นความเป็นจริงของสังคมปัจจุบันที่เป็นสังคมฐานความรู้ บุคคลจึงสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลาและไม่มีสิ้นสุด ความสำเร็จของการเรียนรู้ตลอดชีวิตดังกล่าวเป็นไปตามแนวความคิดของ Longworth, N. (Longworth, 2003) ที่ได้กล่าวว่า “เราผ่านยุคการศึกษาและการฝึกอบรมไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิตแล้ว” ดังนั้นโรงเรียนจึงต้องเปลี่ยนบทบาทและสร้างการเปลี่ยนแปลงให้โรงเรียนเป็นมากกว่าสถานที่ศึกษาและฝึกอบรม แต่ต้องเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้เรียน ซึ่งจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงทั้งตัวครู และโครงสร้างหน้าที่ต่าง ๆ ในโรงเรียนที่แตกต่างจากอดีตที่ผ่านมา

ครูในอาเซียนยังเห็นว่าการศึกษาดังกล่าวต้องสามารถสร้างผู้เรียนให้สามารถปรับตัวและยืดหยุ่นต่อสถานการณ์ต่าง ๆ และผู้เรียนมีทักษะการสื่อสารที่ดี ผู้เรียนรู้เท่าทันสารสนเทศและสื่อเทคโนโลยีการสื่อสาร และสามารถเป็นพลเมืองโลก ซึ่งผู้วิจัยไม่อาจปฏิเสธความคิดเห็นดังกล่าวได้ เพราะสังคมปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Gütl & Chang, 2008; Trilling & Fadel, 2009) ในแต่ละวันก็มีสิ่งต่างๆ เข้ามาในชีวิตของบุคคลมากมาย การเผชิญต่อสังคมทั้งในโลกความเป็นจริงและโลกเสมือนหรือโลกออนไลน์ บุคคลจึงต้องมีความสามารถในการปรับตัว รู้จักเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วให้ได้ และมีทักษะในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต ทั้งหมดล้วนเป็นทักษะในศตวรรษที่ 21 (Binkley et al., 2012a; Partnership for 21st Century Skills, 2008) ที่บุคคลจำเป็นต้องมีและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในปัจจุบันและอนาคต

บิลเกต ได้กล่าวว่า “เทคโนโลยีนั้นเป็นแค่เครื่องมือ การที่จะให้ผู้เรียนทำงานร่วมกัน และจงใจพวกเขาให้เกิดการเรียนรู้ได้นั้น ครูคือสิ่งที่สำคัญที่สุด” คำพูดข้างต้นแสดงให้เห็นว่าถึงแม้ว่าเทคโนโลยีก้าวหน้าเพียงใดครูก็ยังคงมีความสำคัญสำหรับผู้เรียน ข้อค้นพบจากการศึกษาคุณลักษณะของครูในศตวรรษที่ 21 ทั้ง 9 ด้าน ได้แก่ ครูทำหน้าที่เหมือนโค้ช ครูผู้สอนประสบการณ์และทักษะชีวิตให้กับผู้เรียน มีความเข้าใจความแตกต่างของผู้เรียน สามารถบูรณาการศาสตร์ในการเรียนการสอน เป็นผู้ที่มีความรู้รอบรู้ตลอดเวลา มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาชีพ รู้ทันเทคโนโลยี มีเทคนิคการสอนที่ทันสมัย และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นหรือสอนกันเป็นทีมได้ ถือได้ว่าสอดคล้องกับงานวิจัยด้านคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 หลายด้านเช่นการศึกษาของ ธานยพร พรหมการ (2560) ที่ได้ศึกษาคุณลักษณะครูในศตวรรษที่ 21 ในโรงเรียนที่มีนักเรียนข้ามวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย ซึ่งประกอบด้วยความเป็นนักประเมินที่ดี มีความรู้ ความสามารถ และการปรับตัว การเป็นครูที่มีทักษะการสื่อสารที่ดี ที่สำคัญต้องมีความเชี่ยวชาญและทักษะในการการสอน มีทักษะทางวัฒนธรรม สามารถใช้เทคโนโลยีและการสื่อสารได้อย่างดี รวมถึงการเป็นแบบอย่างและมีจิตวิญญาณความเป็นครู สุดท้ายคือการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ที่พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง Hafsah, J. (2017) ได้สรุปคุณลักษณะของครูในศตวรรษที่ 21 ซึ่งหลายข้อสอดคล้องกับความคิดเห็นของครูในอาเซียนจากข้อค้นพบของการศึกษานี้ ได้แก่ ครูเป็นบุคคลที่มีความคิดสากล ยอมรับในความแตกต่างของผู้เรียนและวัฒนธรรม ครูมีทักษะการใช้เทคโนโลยี ครูสามารถสร้างหุ้นส่วนและพันธมิตรนอกห้องเรียน และเป็นผู้ที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูกับผู้เรียน ผู้วิจัยเห็นด้วยอย่างยิ่งต่อความคิดเห็นของครูข้างต้น โดยเฉพาะการทำหน้าที่จากครูผู้สอนไปสู่การเป็นโค้ช สิ่งนี้ถือเป็นการเปลี่ยนบทบาทที่สำคัญจากครูผู้คอยให้คำสั่งสู่ผู้คอยอำนวยความสะดวกการเรียนรู้แก่ผู้เรียน (Carey, 1993) ซึ่งเป็นบทบาทของครูในศตวรรษที่ 21 ที่แตกต่างจากครูที่ผ่านมา อย่างไรก็ตามการมีจิตวิญญาณความเป็นครูตามที่ ธานยพร พรหมการ (2560) ได้นำเสนอจากการศึกษาวิจัยก็เป็นประเด็นที่ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นคุณลักษณะที่สำคัญอย่างยิ่งเช่นเดียวกัน แม้ผลจากการศึกษานี้ครูไม่ได้นำเสนอประเด็นดังกล่าว แต่จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูล ผู้วิจัยสัมผัสได้ถึงความทุ่มเท ความมุ่งมั่นของครูผู้สอนได้อย่างชัดเจน เห็นถึงการมีจิตวิญญาณความเป็นครูในทุกโรงเรียน ครั้งหนึ่งที่ผู้วิจัยได้เยี่ยมโรงเรียน Pondok Modern Gontor ประเทศอินโดนีเซียแล้วมีข้อความขนาดใหญ่เขียนไว้ที่ผนังห้องพักครูเพื่อย้ำเตือนครูทุกคนคือ “หลักสูตรนั้นสำคัญแต่ที่สำคัญกว่าคือวิธีการสอน วิธีการสอนสำคัญแต่ที่สำคัญกว่าคือตัวครู ตัวครูก็สำคัญแต่ที่สำคัญมากที่สุดคือจิตวิญญาณความเป็นครู” ดังนั้นการพัฒนาคุณลักษณะของครูนอกจาก

ที่กล่าวมาข้างต้นแล้วเราไม่สามารถที่จะละทิ้งการสร้างครูให้มีจิตวิญญาณของความเป็นครูและสิ่งนี้คือหัวใจของการเป็นครูที่มีคุณภาพ

โครงสร้างรายวิชาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาในประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซีย และสิงคโปร์ได้มีการปรับปรุงรายวิชาให้น้อยลงและเน้นการพัฒนาทักษะของผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับกับแนวคิด Teach Less, Learn More “สอนให้น้อยลงและเรียนรู้ให้มากขึ้น” ของประเทศสิงคโปร์ (K. H. Tan, Tan, & Chua, 2008) ในความเป็นจริงนโยบายดังกล่าวก็เป็นส่วนหนึ่งที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างหลักสูตรและรูปแบบการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในประเทศสิงคโปร์ (Charlene & Diwi, 2009) ผู้วิจัยเห็นว่าเช่นเดียวกับประเทศไทยและประเทศอื่น ๆ ที่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดข้างต้น ซึ่งเป็นแรงบันดาลใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามมา อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงในด้านโครงสร้างของหลักสูตรของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา เนื่องจากอิทธิพลแนวคิดสอนให้น้อยลงและเรียนรู้ให้มากขึ้น อาจไม่ใช่ปัจจัยหลักที่ทำให้โรงเรียนสอนศาสนาเปลี่ยนแปลง แต่เพราะปัญหาคุณภาพการจัดการศึกษาที่เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้โรงเรียนต้องเปลี่ยนแปลง จากการศึกษาของนิเลาะ แวอุเซ็ง และคณะ (2552) และการศึกษาของมูฮัมหมัดรุษานี บากา และอิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต (2552) ที่ได้ศึกษาปัญหากรณีโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในประเทศไทย ซึ่งมีข้อค้นพบที่น่าสนใจ ได้แก่ โรงเรียนมีเนื้อหาการเรียนมากกว่าโรงเรียนทั่วไปเพราะต้องเรียนทั้งรายวิชาศาสนาและสามัญ ปัญหาคุณภาพของครูผู้สอน ปัญหาการพัฒนาหลักสูตร ปัญหาการจัดการเรียนการสอน รวมถึงการปัญหาบริหารจัดการ สอดคล้องกับข้อสรุปของ Solehan Yaacob (2008) เกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนหลักสูตรของโรงเรียนสอนศาสนา ซึ่งเหตุผลคือการไม่พอใจต่อการจัดการศึกษาแบบคู่ขนานหรือสองระบบ เพราะตระหนักได้แล้วว่าการเรียนการสอนขาดประสิทธิภาพและไม่เพียงพอต่อการเรียนรู้ การเรียนการสอนไม่สามารถเชื่อมโยงถึงการใช้ชีวิตจริงในสังคมปัจจุบันได้ และการเรียนวิทยาศาสตร์ก็ไม่สามารถสะท้อนเป้าหมายในการจัดการศึกษาอิสลามได้ ในขณะที่เดียวกันปัญหาข้อจำกัดด้านหลักสูตร และวิธีการสอนที่ไม่สามารถสร้างการคิดวิจารณ์ญาณและการคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน โดยสรุปคือระบบการศึกษาที่เป็นอยู่นี้ไม่สามารถสร้างบุคคลที่สามารถบูรณาการหลักการอิสลามให้เข้ากับหลักการทั่วไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากผลการศึกษาเมื่อเปรียบเทียบโครงสร้างหลักสูตรของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาในประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซีย สิงคโปร์ และประเทศไทย พบว่าในรายวิชาแกนที่สำคัญ ได้แก่ วิชาภาษาแม่ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษาอังกฤษ ประเทศไทยเรียนน้อยกว่าทั้งสามประเทศจำนวนหลายคาบ ซึ่งอาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่บ่งบอกถึงศักยภาพในการแข่งขันของนักเรียนไทยในด้านคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษาอังกฤษ จากการประเมินผลโครงการศึกษาแนวโน้มการจัดการศึกษาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ของนักเรียนไทยเทียบกับนานาชาติ (Trends in International Mathematics and Science Study; TIMSS) ซึ่งรายงานโดยสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี หรือ สสวท. (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.), 2560) สามารถยืนยันถึงศักยภาพของนักเรียนไทยในด้านคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ที่ต่ำกว่าประเทศมาเลเซียและสิงคโปร์อย่างชัดเจน เช่นเดียวกับการใช้ภาษาอังกฤษที่ยืนยันโดยผลการจัดอันดับของ Education First (EF) หรือสำนักงานจัดอันดับทักษะการใช้ภาษาอังกฤษ (Education First (EF), 2018) ประเทศสวีเดนแลนด์ ซึ่งรายงานว่าประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 64 จาก 88 ประเทศที่ไม่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาหลักทั่วโลก และเป็นอันดับ 16 จาก 21 ประเทศในเอเชีย ซึ่งต่ำกว่าประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซีย และ

สิงคโปร์ ผู้วิจัยเชื่อว่าจำนวนคาบเรียนที่ไม่เพียงพอต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่สำคัญที่ทำให้ นักเรียนไทยมีผลลำดับคะแนนต่ำกว่าประเทศอื่น ๆ สำหรับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในประเทศไทยยังมีความกังวลในชั่วโมงเรียนวิชาแกนมากกว่าโรงเรียนทั่วไปอีกหลายเท่า เนื่องจากนักเรียนมีเวลาเรียนน้อยกว่าโรงเรียนทั่วไปของประเทศเพราะมีวิชาศาสนาเพิ่มเข้ามาอีกจำนวนมาก ดังนั้นการบูรณาการอิสลามจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่โรงเรียนควรนำไปพิจารณาสำหรับการแก้ปัญหาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามปัจจุบัน

สำหรับการเรียนการสอนวิชาภาษาอาหรับซึ่งพบว่าโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาในประเทศไทยเรียนน้อยกว่าประเทศอื่น ๆ เช่นเดียวกัน เพราะโรงเรียนเน้นเนื้อหารายวิชาศาสนาอื่น ๆ มากเกินไป ผู้วิจัยต้องการให้ประเด็นนี้เป็นวาระที่สำคัญสำหรับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่ควรให้ความสำคัญต่อเครื่องมือในการเรียนรู้ศาสนามากกว่าเนื้อหาศาสนาที่เป็นอยู่ปัจจุบัน จากข้อค้นพบที่ครูในประเทศสิงคโปร์กล่าวว่าภาษาอาหรับจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการเรียนรู้วิชาศาสนาในอนาคตของผู้เรียน เพราะตำราและแหล่งอ้างอิงต่าง ๆ ด้านศาสนาจำนวนมากเป็นภาษาอาหรับและนักเรียนสามารถสืบค้นและเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง การศึกษาต่อเช่นเดียวกันถ้านักเรียนมีพื้นฐานทางภาษาอาหรับที่ดีก็จะไปเรียนต่อในประเทศอาหรับได้ง่ายกว่าการจำเนื้อหาศาสนาได้มาก ๆ ดังนั้นการสร้างความพร้อมด้านภาษาอาหรับให้แก่ผู้เรียนนั้นสำคัญกว่าการเน้นเนื้อหาแก่ผู้เรียนสิ่งที่กล่าวมาข้างต้นสอดคล้องกับงานวิจัยด้านศักยภาพการใช้ภาษาของผู้เรียนต่อผลสัมฤทธิ์และความสำเร็จทางการเรียนของผู้เรียนจำนวนมากที่ยืนยันถึงความสำคัญของการมีเครื่องมือในการเรียนรู้คือพื้นฐานทางด้านภาษาของผู้เรียน (Dev & Qiqieh, 2016; García-Vázquez, Vázquez, López, & Ward, 1997; Lindholm & Aclan, 1991) อย่างไรก็ตามบรรดาครูสอนศาสนาหรืออุซตาซต่างมีความกังวลถึงการลดจำนวนวิชาเรียนศาสนาที่อาจทำให้นักเรียนออกห่างจากความรู้และความเข้าใจศาสนา บางส่วนโต้แย้งว่าผู้ที่กำลังเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเป็นเครื่องมือของผู้ไม่หวังดีในการทำลายระบบการศึกษาอิสลาม ผู้วิจัยเห็นว่าทุกภาคส่วนจำเป็นต้องทำความเข้าใจกับบรรดาครูสอนศาสนาและผู้นำศาสนาให้เข้าใจในประเด็นนี้อย่างลึกซึ้ง งานวิจัยของ Maimun Aqsha Lubis (2015) อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยแห่งชาติมาเลเซีย เกี่ยวกับความท้าทายและความหวังของการทำหลักสูตรบูรณาการได้กล่าวถึงความกังวลนี้เช่นเดียวกันที่อาจมีครูบางส่วนปฏิเสธเรื่องนี้ ดังนั้นสำคัญอย่างยิ่งที่ครูจะต้องเตรียมความพร้อมตนเองต่อความท้าทายนี้ และจะต้องเข้าใจแนวคิดนี้ให้ลึกซึ้งเพื่อให้กระบวนการจัดการเรียนรู้สามารถดำเนินการได้สอดคล้องกับความต้องการในการพัฒนาบุคคลอย่างแท้จริง

จากประเด็นความกังวลของครูสอนศาสนาในประเทศไทยเกี่ยวกับการลดจำนวนวิชาศาสนาให้ลดลงนั้น เหตุใดประเทศอื่น ๆ ถึงได้ลดวิชาเรียนศาสนาให้ลดลงได้ ข้อค้นพบจากการศึกษาในเรื่องเวลาเรียนวิชาศาสนาของนักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในประเทศไทยที่มีรายวิชาเรียนมากกว่าทั้งสามประเทศเกือบเท่าตัว โดยมาเลเซียเรียนรายวิชาศาสนา 12-13 คาบต่อสัปดาห์ อินโดนีเซียเรียน 7-8 คาบต่อสัปดาห์ สิงคโปร์เรียน 11 คาบต่อสัปดาห์ และประเทศไทยเรียน 18-23 คาบต่อสัปดาห์ ในความเป็นจริงแล้วผู้วิจัยพบว่าเด็กนักเรียนในต่างประเทศไม่ได้เรียนวิชาศาสนาน้อยลงแต่อย่างใด แต่โรงเรียนปรับวิธีการเรียนรู้ใหม่ที่เน้นการปฏิบัติมากกว่าการเรียนในห้องเรียน การเรียนศาสนาที่เป็นวิถีชีวิตและการสอดแทรกเข้าไปในรายวิชาอื่น ๆ ซึ่งเป็นวิธีการบูรณาการนั่นเอง ผู้วิจัยเห็นว่าเพราะการสื่อสารระหว่างผู้ที่ต้องการพัฒนาหลักสูตรกับครูสอนศาสนาที่อาจยังไม่สามารถปรับให้เข้าถึงกันอย่างเข้าใจได้ จึงจำเป็นที่จะต้องสร้างการรับรู้และความเข้าใจให้เกิดขึ้นกับ

ครูทุกคนหากต้องการขับเคลื่อนการบูรณาการอิสลามให้เกิดขึ้นในโรงเรียน ในส่วนข้อค้นพบอื่น ๆ ที่สำคัญคือระยะเวลาของคาบเรียน ซึ่งพบว่าประเทศไทยเรียนนานที่สุดที่ 40-50 นาทีต่อคาบ ในขณะที่ทั้งสามประเทศเรียน 30-35 นาทีต่อคาบเท่านั้น และจำนวนวิชาเรียนในแต่ละวันไม่นับรวมคาบกิจกรรมพบว่าประเทศไทยเรียนมากที่สุดที่ 9 คาบต่อวัน ในขณะที่ประเทศอื่น ๆ เรียนไม่เกิน 7 คาบต่อวัน แม้จำนวนชั่วโมงในแต่ละวันไม่แตกต่างกันแต่ประเทศอื่น ๆ มีคาบกิจกรรมมากกว่าประเทศไทย ในขณะที่ประเทศไทยเน้นเรียนรายวิชาทั้งวัน และที่สำคัญต่างประเทศเรียนเพียง 5 วันต่อสัปดาห์ ในขณะที่ประเทศไทยเรียน 6 วันต่อสัปดาห์ ทั้งหมดนี้เป็นสภาพปัญหาการเรียนวิชาที่มากเกินไป (นิเลาะ แวอุเซ็ง และคณะ, 2550; มุฮัมมัดรูยานี บากา และอิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต, 2010) ที่ครูและผู้บริหารทราบกันแต่ไม่สามารถหาจุดคานงัดให้ไปสู่การแก้ปัญหาได้

แนวทางการลดรายวิชาของโรงเรียนในประเทศอาเซียนคือ “หลักสูตรบูรณาการอิสลาม (Islamic Integrated Curriculum) ซึ่งหลักสูตรบูรณาการในความหมายที่แท้จริงคือการบูรณาการในสาระรายวิชาไม่ใช่แค่การบูรณาการวิชาในโครงสร้างหลักสูตร ซึ่งในประเทศไทยโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอีกหลายแห่งยังคงเข้าใจว่าหลักสูตรที่ใช้ในปัจจุบันนั้นเป็นหลักสูตรบูรณาการแล้ว แต่ในความเป็นจริงเป็นเพียงหลักสูตรคู่ขนานหรือหลักสูตรสองระบบเท่านั้น (Bifurcation or Dualism Educational System) (Yaacob, 2008) ผู้วิจัยเห็นว่าสามารถอ้างว่าเป็นหลักสูตรบูรณาการได้แต่เป็นการบูรณาการสาระวิชาในโครงสร้างหลักสูตร หมายถึงหนึ่งหลักสูตรมีทั้งวิชาศาสนาและวิชาสามัญ ซึ่งสามารถแบ่งระดับการบูรณาการได้หลายระดับ การบูรณาการเพียงรายวิชาถือว่ายังไม่สามารถตอบสนองารมณ์หลักของแนวคิดบูรณาการได้แต่อาจได้เพียงส่วนหนึ่งที่อย่างน้อยนักเรียนสามารถเรียนรู้ทั้งรายวิชาศาสนาและสามัญ การบูรณาการสามารถเกิดขึ้นได้จากภายในตัวนักเรียนเองซึ่งจำเป็นที่จะต้องศึกษาเชิงลึกภายในระบบคิดของผู้เรียนเมื่อนักเรียนเรียนวิชาศาสนา ซึ่งรับความรู้ชุดหนึ่งและไปเรียนวิชาสามัญต่อซึ่งเป็นความรู้อีกชุดหนึ่ง นักเรียนจะสามารถผสมผสานและเชื่อมต่อความคิดด้วยตัวเองในระดับใดและลึกซึ้งเพียงใดยังคงเป็นประเด็นที่น่าสนใจสำหรับการเรียนแบบสองระบบดังกล่าว อย่างไรก็ตามผลลัพธ์จากการดำเนินการที่ผ่านมาของโรงเรียนก็ชี้ชัดถึงปัญหาที่ว่าโรงเรียนไม่สามารถตอบสนองารมณ์การบูรณาการอิสลามได้อย่างน่าพอใจ ด้วยเหตุนี้นักวิชาการมุสลิมหลายท่านจึงเห็นควรจัดหลักสูตรแบบบูรณาการสาระวิชาซึ่งจะเป็นทางออกที่ดีที่สุดสำหรับการจัดการศึกษาของโลกมุสลิม (Al-Faruqi, 1987; Al-Hadabi & Dawood, 2016; Iqbal, 1978; Narongraksakhet, 1995; Yaacob, 2008)

ข้อค้นพบที่สำคัญในเรื่องการบูรณาการคือนอกจากหลักสูตรมุ่งเน้นการบูรณาการในลักษณะการสอดแทรกสาระอิสลามเข้าไปในรายวิชาสามัญ หรือเชื่อมโยงสาระสามัญกับความรู้อิสลาม หรือการอธิบายเพิ่มเติมที่สอดคล้องกับคำสอนอิสลาม รวมถึงการเปรียบเทียบหรือเทียบเคียงระหว่างความรู้อิสลามและความรู้สามัญแล้ว การบูรณาการของโรงเรียนครอบคลุมเป้าหมายการจัดการเรียนรู้ การบูรณาการวิธีวิทยาการสอน การบูรณาการบรรยากาศในชั้นเรียนและนอกห้องเรียน การสร้างวัฒนธรรมและค่านิยมอิสลามในชั้นเรียน และการสร้างทัศนคติและแนวคิดแก่ผู้เรียนในหลักการสูงสุดของการแสวงหาความรู้ในทุกสาขาวิชาที่จะต้องตอบเป้าหมายของการจัดการศึกษาอิสลาม (อิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต, 2558) ทั้งหมดนั้นล้วนเป็นหน้าที่ของนักการศึกษาและนักวิชาการมุสลิมที่ต้องปฏิรูประบบการศึกษา การพัฒนาหลักสูตร และสาระวิชาที่สามารถสะท้อนญาณวิทยาของหลักศรัทธาเพื่อแก้ปัญหาของประชาชาติมุสลิม (Osman, 2013)

ประเด็นวิธีการสอนของโรงเรียนหลักสูตรบูรณาการข้อค้นพบที่สำคัญคือทุกโรงเรียนมีแนวคิดรูปแบบหรือวิธีการสอนเพื่อพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 ที่ชัดเจนและใช้ปฏิบัติทั้งโรงเรียนและดำเนินการอย่างต่อเนื่องซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญของความสำเร็จในการจัดการเรียนการสอน จากการศึกษาพบว่าโรงเรียนเป้าหมายใช้การเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เป็นหลัก ในมาเลเซียและอินโดนีเซียจัดการเรียนรู้แบบใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-Based Learning) (Bell, 2010; Blumenfeld et al., 1991) การเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (Inquiry based learning) (Edelson, Gordin, & Pea, 1999) และการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมเป็นฐาน (Activity-Based Learning) (Macdonald & Twining, 2002) การจัดการเรียนรู้ข้างต้นล้วนสามารถพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 ของผู้เรียน สำหรับโรงเรียน MAI ในประเทศสิงคโปร์ที่ใช้แนวคิด Understanding by Design (UBD) ในทุกสาระการเรียนรู้ในโรงเรียน ซึ่งมีเป้าหมายให้ผู้เรียนมีความเข้าใจเชิงลึกในประเด็นที่ครูผู้สอนนำเสนอ ผ่านการออกแบบการเรียนรู้อย่างเข้าใจและมุ่งเน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งแนวคิดดังกล่าวประกอบด้วยเป้าหมายของการเรียนรู้ที่ต้องเกิดขึ้นกับผู้เรียน 4 ด้าน (C-A-M-T) คือ 1) การเชื่อมโยง (Connect) 2) การเรียนรู้ (Acquire) 3) การเข้าใจความหมาย (Make Meaning) และ 4) การถ่ายโอน (Transfer) โดยแต่ละเป้าหมายมีกระบวนการเฉพาะและมีความเชื่อมโยงกันระหว่างเป้าหมายของการเรียนรู้ รายละเอียดการสอนแบบ C-A-M-T (McTighe & Wiggins, 2012) ผู้วิจัยมองประเด็นรูปแบบการใช้แนวคิดใดแนวคิดหนึ่งเป็นรองแต่ประเด็นหลักคือการเลือกใช้อย่างต่อเนื่องและดำเนินการทั้งระบบโรงเรียน ตัวอย่างแนวคิดการศึกษาชั้นเรียน (Lesson Study) ของประเทศญี่ปุ่น (Doji & Groves, 2011; Maitree, Masami, & Ban-har, 2015; Watanabe, 2002) ที่มีการปฏิบัติที่ต่อเนื่องจนสามารถพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน คณิตศาสตร์ของประเทศได้เป็นลำดับต้นของโลก ในประเทศไทย รองศาสตราจารย์ ดร. ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์ ได้นำมาใช้และปรับเปลี่ยนแนวทางการสอนและทำอย่างต่อเนื่องจนประสบความสำเร็จเช่นเดียวกัน ดังนั้นแนวทางการสอนของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาต้องไม่ไหลไปตามกระแสชั่วคราวที่บางครั้งเกิดจากนโยบายที่ไม่ต่อเนื่องของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยเห็นว่าโรงเรียนควรเลือกใช้แนวทางใดแนวทางหนึ่งชัดเจน และนำไปใช้ทั้งระบบโรงเรียน มีการประเมินและติดตามที่ต่อเนื่อง และร่วมกับภาคีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ดังตัวอย่างการใช้ Lesson Study ในประเทศไทย บางครั้งผลอาจมองไม่เห็นในระยะสั้นแต่การพัฒนาต้องพิจารณาผลในระยะยาวเพื่อพัฒนาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามให้มีคุณภาพอย่างยั่งยืน

ในด้านการเตรียมความพร้อมผู้วิจัยใช้กรอบการวิเคราะห์พิจารณาในประเด็น การกำหนดเป้าหมายการจัดการเรียนรู้ การวิเคราะห์ผู้เรียน และการประเมินศักยภาพการสอนของครูผู้สอน โดยการกำหนดเป้าหมายเป็นการศึกษาความเข้าใจของครูต่อความคาดหวังในการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนซึ่งจะนำไปสู่การจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน โดยภาพรวมความเข้าใจของครูและผู้บริหารโรงเรียนต่อแนวทางการจัดการศึกษามีความชัดเจนในการสร้างมุสลิมสมบูรณ์และเป็นนักวิทยาศาสตร์ผู้ศรัทธาที่สามารถสร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อสังคมทั้งในระดับท้องถิ่นและสังคมโลก โดยใช้หลักการจากอัลกุรอาน 3 หลักการคือ เป้าหมายการสร้างมนุษย์เพื่อเคารพภักดีต่อพระเจ้า การทำหน้าที่เป็นตัวแทนของพระองค์บนแผ่นดิน และการสร้างความเมตตาแก่ทุกสรรพสิ่ง ซึ่งเป้าหมายข้างต้นทำให้ครูมีความชัดเจนในการพัฒนาผู้เรียนที่ไม่ใช่เฉพาะการสร้างนักเรียนผู้ศรัทธาเท่านั้น แต่รวมถึงหน้าที่อื่น ๆ ที่ครอบคลุมทุกด้าน (Holistic Education) การกำหนดเป้าหมายสอดคล้องกับที่ประชุมการศึกษามุสลิมโลกครั้งที่ 1 ในปี 1977 ประเทศซาอุดีอาระเบีย (Iqbal, 1978; ซอลิสซะห์ หะยีสะมะแอ, 2012)

คือ “การศึกษาจะต้องมีเป้าหมายเพื่อการเจริญเติบโตที่มีคุณภาพทางบุคลิกภาพทั้งมวลของมนุษย์ โดยการฝึกฝนทางด้านจิตวิญญาณ สติปัญญาเหตุผล ความรู้สึก และประสาทสัมผัส ดังนั้นการศึกษาจะต้องมุ่งเน้นความเจริญเติบโตของมนุษย์ในทุก ๆ ด้าน เช่น ด้านจิตวิญญาณ ด้านจิตนาการ ด้านร่างกาย ด้านวิทยาศาสตร์ ภาษาศาสตร์ ทั้งในส่วนปัจเจกบุคคลและส่วนรวม และโน้มเน้นด้านต่าง ๆ เหล่านี้สู่ความดีและการบรรลุถึงความสมบูรณ์” และถือได้ว่าสอดคล้องกับปรัชญาการศึกษาที่แท้จริงซึ่งครูและบุคลากรทางการศึกษาต้องเข้าใจเป้าหมายที่ชัดเจน หากไม่แล้วก็จะจัดการศึกษาที่เน้นไปเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งที่ขาดความสมดุลในการพัฒนาบุคคล

ประเด็นการวิเคราะห์ผู้เรียน ผู้เรียนถือเป็นปัจจัยป้อนที่สำคัญในกระบวนการจัดการเรียนรู้อ การวิเคราะห์ผู้เรียนของโรงเรียนเพื่อทำความเข้าใจนักเรียนจะทำให้ครูสามารถจัดการเรียนรู้ได้ตรงตามความต้องการและศักยภาพของผู้เรียนและมีประสิทธิภาพมากขึ้น เนื่องจากผู้เรียนต่างมีระดับของแรงจูงใจ ทักษะคิด ด้านการเรียนรู้ การปฏิสัมพันธ์ในห้องเรียนแตกต่างกัน (Felder & Brent, 2005) ดังนั้นการที่โรงเรียนเริ่มจากความเข้าใจในความแตกต่างและศักยภาพของผู้เรียนรายบุคคล ซึ่งทุกโรงเรียนมีการกำหนดเป้าหมายในวิสัยทัศน์หรือปรัชญาการจัดการศึกษา ตัวอย่างโรงเรียน MAI ที่มีปรัชญาการศึกษาว่าเราเชื่อว่านักเรียนทุกคนนั้นมีอัตลักษณ์เป็นของตนเอง และทุกคนสามารถไปสู่ความสำเร็จได้ ซึ่งถือว่าเป็นการมองนักเรียนอย่างเข้าใจ ในประเด็นนี้ผู้วิจัยมองกลับมาถึงโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในประเทศไทยที่จะต้องทบทวนความเข้าใจของครูและวิสัยทัศน์ในการจัดการเรียนรู้ใหม่ และเชื่อมโยงไปยังหลักสูตรที่หลากหลายไม่ใช่มองว่านักเรียนทุกคนต้องจบมาเป็นโต๊ะครูหรือผู้รู้ศาสนาทั้งหมด ในขณะที่เด็กนักเรียนมีความต้องการที่แตกต่างกัน การสร้างปัจเจกบุคคลให้เป็นผู้ศรัทธากับการทำหลักสูตรให้เรียนเหมือนกันทั้งหมดผู้วิจัยเห็นว่าเป็นคนละเรื่องกัน เราสามารถสร้างหลักสูตรที่หลากหลายให้ตรงตามความถนัดและความต้องการของผู้เรียนได้ ในขณะที่เดียวกันก็สร้างผู้เรียนให้เป็นผู้ศรัทธาเป็นมุสลิมที่ดีได้ไปพร้อมกัน

การประเมินศักยภาพและสมรรถนะของครูจะช่วยส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้น (Darling-Hammond, 2010) การประเมินศักยภาพการสอนของครูผู้สอนโดยทั่วไปโรงเรียนจะดำเนินการประเมินครูหลักจากการเรียนการสอนและดำเนินการโดยสถานศึกษา เมื่อผู้วิจัยใช้กรอบการวิเคราะห์การประเมินครูก่อนการเรียนการสอนจึงพบว่าโรงเรียนยังไม่มีระบบการวิเคราะห์ศักยภาพครูก่อนการเรียนการสอนที่สามารถเป็นต้นแบบได้ ซึ่งเป็นประเด็นกลยุทธ์การสอนที่ กรีนเบิร์ก และดาวิล่า (Greenberg & Davila, 2002) นำเสนอให้ครูผู้สอนต้องประเมินศักยภาพตนเองก่อนการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามการศึกษาพบว่าโรงเรียนดำเนินกิจกรรมประเมินศักยภาพของครูผู้สอนอย่างต่อเนื่อง และนำผลการประเมินไปพัฒนาคุณภาพของครู โดยการประเมินดำเนินการหลากหลายรูปแบบ เช่น การประเมินจากครูพี่เลี้ยง ครูผู้สอนทำการตรวจสอบวิเคราะห์ตนเองว่ามีศักยภาพในการจัดการเรียนการสอนเพียงใด การประเมินจากเพื่อนร่วมงาน การสอบถามความคิดเห็นจากผู้เรียน เป็นต้น ผู้วิจัยเห็นว่าการประเมินโดยโรงเรียนในภาพรวมถือว่าเพียงพอต่อการพัฒนาครูผู้สอนแล้ว ครูอาจไม่จำเป็นต้องประเมินก่อนการเรียนอีกครั้ง แต่การประเมินต้องนำไปแก้ไขและปรับปรุงการเรียนการสอนอย่างจริงจังซึ่งถือเป็นประเด็นที่สำคัญกว่า และการยอมรับในวัฒนธรรมการประเมินซึ่งถือว่าเป็นจุดอ่อนของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในปัจจุบัน

ประเด็นอุปสรรคเป็นการศึกษาข้อจำกัดในด้านการบริหารจัดการทรัพยากรต่าง ๆ ของการจัดการเรียนรู้ ซึ่งสามารถส่งผลต่อการสอนให้มีประสิทธิภาพได้ กรีนเบิร์ก และดาวิลลา (Greenberg & Davila, 2002) นำเสนอว่ากลยุทธ์การสอนไม่จำกัดเฉพาะไปที่การเรียนการสอนเท่านั้นแต่ครูต้องพัฒนากลยุทธ์ที่เกี่ยวข้อง ที่อาจส่งผลต่อศักยภาพการสอนหรือการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ด้วย ซึ่งผู้วิจัยพิจารณาข้อค้นพบ 5 ด้าน ได้แก่ การบริหารจัดการเวลา การออกแบบห้องเรียน บุคลากรสนับสนุน ทรัพยากรการเรียนรู้ และวัฒนธรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน กรอบในการศึกษาข้างต้นสอดคล้องกับการแบ่งพฤติกรรมการสอนของนักวิชาการที่ไม่ใช่เพียงแค่การสอนในชั้นเรียนเท่านั้น แต่ควรพิจารณาพฤติกรรม 3 ด้าน คือ พฤติกรรมด้านการสอน (Instructional Behavior) พฤติกรรมด้านการบริหารจัดการ (Organizational Behavior) และพฤติกรรมด้านอารมณ์และสังคม (Socio-emotional Behavior) (Pössel et al., 2013)

การบริหารจัดการเวลาถือเป็นอุปสรรคประการหนึ่งของครู (Hepburn & Brown, 2001; Tok, 2010) ข้อค้นพบจากการศึกษาจากสามประเทศโรงเรียนปฏิบัติการเพื่อจัดการเวลาสำหรับครูและการเรียนการสอน คือ การจัดตารางสอนแบบสัปดาห์คู่หรือสัปดาห์คี่ การกำหนดระยะเวลาในคาบเรียน เรียนรู้เนื้อหาออกชั้นเรียนด้วยตนเองมากขึ้น ลดเวลาครูเพิ่มเวลานักเรียน ผู้วิจัยสนใจอย่างยิ่งต่อการจัดตารางเรียนของประเทศสิงคโปร์แบบสัปดาห์คู่และคี่ เพราะเป็นการช่วยเหลือครูให้มีเวลามากขึ้นในการเตรียมความพร้อมในการวางแผนและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ การมีเวลาที่เพียงพอเป็นสิ่งที่ครูมีความกลัวและกังวลโดยเฉพาะครูใหม่ (Wilson, Ireton, & Wood, 1997) ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความรับผิดชอบอื่น ๆ ตามมา หากครูมีการบริหารจัดการเวลาไม่ดีพอ (Hepburn & Brown, 2001) ผู้วิจัยเห็นว่าโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาควรลดเวลาสอนของครูให้น้อยลงซึ่งสามารถทำได้หากมีการปรับเป็นหลักสูตรบูรณาการอิสลามที่ไม่ได้ส่งผลต่อนักเรียนเท่านั้น แต่ส่งผลต่อครูด้วยที่จะมีเวลาเตรียมการสอน พัฒนาการเรียนการสอน และบริหารจัดการเวลาอื่น ๆ ได้ดีและมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

การออกแบบห้องเรียน เป็นประเด็นที่การศึกษาในศตวรรษที่ 21 ให้ความสำคัญอย่างยิ่ง รูปแบบการจัดห้องเรียนแบบเดิมที่จัดโต๊ะเรียงกันเป็นแถวเป็นรูปแบบเก่าที่ไม่สามารถตอบสนองการเรียนรู้แบบใหม่ได้ที่ต้องให้ผู้เรียนมีพื้นที่ในการพูดคุย การทำงานร่วมกัน การนำเสนอไอเดีย การเชื่อมต่อเทคโนโลยีการศึกษา และพื้นที่อิสระในการเรียนรู้ในห้องเรียน (Adelman & Walker, 1974; Harvey & Kenyon, 2013) จากการศึกษาพบว่าโรงเรียนมีการดำเนินการและมีข้อเสนอแนวทางการออกแบบห้องเรียนเพื่อพัฒนาผู้เรียนที่สอดคล้องกับห้องเรียนในศตวรรษที่ 21 หลายด้าน เช่น ห้องเรียนแบบเปิดพื้นที่ การนั่งเรียนเป็นรูปตัวยู ห้องเรียนที่สามารถเคลื่อนย้ายที่นั่งเรียนได้ ผู้เรียนนั่งเรียนเป็นกลุ่ม และเพิ่มพื้นที่การเขียนหรือใช้กระดานขนาดใหญ่ ซึ่งโรงเรียนยังไม่สามารถปฏิบัติได้ทุกห้องเรียน แต่โรงเรียนจะมีห้องเรียนต้นแบบเพื่อให้ครูสามารถใช้งานได้ อย่างไรก็ตามโรงเรียนมีความตระหนักและตั้งใจที่จะพัฒนาและออกแบบห้องเรียนในอนาคต ซึ่งก็มีข้อจำกัดหลายด้านทั้งงบประมาณ พื้นที่ห้องเรียน และความพร้อมของครูผู้สอน สิ่งที่ครูทำได้ปัจจุบันคือการเปลี่ยนรูปแบบที่นั่งแบบเดิมเป็นที่นั่งแบบนักเรียนหันหน้าเข้าหากันมากขึ้น ที่สำคัญคือการลดการจัดกิจกรรมในห้องเรียนแต่เน้นการทำกิจกรรมภายนอกเพื่อให้มีพื้นที่ในการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น

ประเด็นอุปสรรคด้านวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่สำคัญของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเป็นผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ที่ครูต้องเข้าใจเพื่อนำไปพัฒนาให้เกิดต่อผู้เรียน วัฒนธรรมการเรียนรู้ คือ สิ่งที่อาจไม่ได้เขียนไว้ในหลักสูตรอย่างชัดเจนแต่เป็นการปฏิบัติหรือลักษณะของผู้เรียนที่เกิดขึ้นจนเป็นวัฒนธรรม

ปรกติของชั้นเรียน งานวิจัยด้านวัฒนธรรมและการเรียนรู้จำนวนมากเสนอว่าวัฒนธรรมมีผลสำคัญต่อการเรียนรู้ และพัฒนาการของมนุษย์ (Lee, 2009) กล่าวอีกนัยหนึ่งคือการเรียนรู้และพัฒนาการของมนุษย์หล่อหลอมวัฒนธรรมและวัฒนธรรมก็หล่อหลอมการเรียนรู้และพัฒนาการของมนุษย์ไปพร้อม ๆ กัน ดังนั้นนักวิชาการจึงให้ความสำคัญกับการนำปัจจัยทางวัฒนธรรมมาใช้ในการออกแบบการเรียน การศึกษานี้พบว่าครูในประเทศอาเซียนมีความเห็นว่าวัฒนธรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ที่สำคัญมี 5 ด้าน คือ 1) การตั้งคำถาม 2) แบ่งปันความรู้ 3) การเรียนรู้ด้วยตนเอง 4) การมีระเบียบวินัยขั้นสูง 5) การทำงานเป็นทีม ข้อค้นพบดังกล่าวมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 เพราะทุกประเด็นเป็นหน้าที่ของครูผู้สอน โรงเรียน และผู้ปกครองที่ต้องช่วยกันพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดวัฒนธรรมทั้งห้าด้านที่ได้ค้นพบจากการศึกษานี้ ทั้งการตั้งคำถามที่ช่วยให้ผู้เรียนได้คิดทบทวนความรู้เดิม (Schmidt, 1983) การใช้ในกระบวนการการแก้ปัญหาและการตัดสินใจ (Pizzini & Shepardson, 1991) และช่วยพัฒนาประสิทธิภาพทางความคิด (productive thinking) ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และความคิดขั้นสูง และเสริมสร้างวิถีคิดที่เป็นวิทยาศาสตร์ (scientific habit of mind) ให้แก่ผู้เรียนได้อีกด้วย สำหรับการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-directed learner) ในยุคปัจจุบันนี้ ไม่ใช่ยุคที่ผู้สอนจะต้องบรรยายทางเดียวอีกต่อไป แม้ในศตวรรษที่ 21 นี้จะเน้นการจัดการศึกษาที่ผู้เรียนเป็นสำคัญมากขึ้น ก็ไม่ได้หมายความว่าผู้สอนจะถูกห้ามไม่ให้บรรยายสอนควบคู่ไปด้วย เพียงแต่สาระสำคัญของกลยุทธ์ทางการศึกษานี้ หมายถึง ผู้สอนไม่ควรจะเป็นบุคคลเดียวที่ให้ความรู้ได้ และการศึกษาไม่ควรจะเกิดจากการฟังผู้สอนพูดและการซึมซับเอาข้อมูลไปใช้งาน ผู้เรียนจะทำประโยชน์ให้สังคมได้ดีกว่า เมื่อตนมีทักษะในการหาข้อมูลได้เองเมื่อเผชิญปัญหา และเชื่อมโยงข้อมูลใหม่กับข้อมูลเดิมที่ตนมี จากนั้นจึงนำองค์ความรู้ที่ได้มาประยุกต์เพื่อแก้ไขปัญหาดังหน้า เพราะเมื่อจบการศึกษาไป ผู้เรียนก็อาจจะไม่มีโอกาสกลับมาขอคำชี้แนะจากผู้สอนได้อีกต่อไป ดังนั้นผู้เรียนจึงควรเรียนรู้ที่จะศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองและพึ่งพาตนเองให้ได้ ภายใต้กรอบความคิดนี้ ผู้สอนควรเป็นเพียงผู้ช่วยเหลือด้านกระบวนการ ตัวกลาง ผู้ให้คำปรึกษา และผู้ช่วยออกแบบการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน

นอกจากนี้การศึกษาพบว่าการแบ่งปันความรู้ (Knowledge sharing) เป็นอีกหนึ่งวัฒนธรรมที่มีความสำคัญเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ผู้วิจัยเชื่อว่าการแบ่งปันความรู้ในหมู่ผู้เรียนมีผลสำคัญยิ่งต่อกระบวนการเรียนรู้ เพราะการแบ่งปันความรู้คือกระบวนการการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างบุคคลหรือกลุ่มคน (Yu, Lu, & Liu, 2010) การแบ่งปันความรู้ปรากฏเด่นชัดในนักเรียนประเทศสิงคโปร์ ซึ่งสอดคล้องกับ Yuen และคณะ (2005) ที่ศึกษาพบว่านักศึกษาในระดับปริญญาตรีในประเทศสิงคโปร์มีทัศนคติเชิงบวกต่อการแบ่งปันความรู้ และมองว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมประสิทธิภาพการเรียนรู้ได้ ในส่วนการมีระเบียบวินัยขั้นสูง (High self-disciplines) ผู้เรียนจะมีประสิทธิภาพการเรียนรู้ที่ดีขึ้น วินัยในตนเองถือเป็นคุณลักษณะทางสังคมที่พึงประสงค์เพราะเป็นองค์ประกอบทางวัฒนธรรมของสังคมที่ช่วยให้สมาชิกในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข โดย Zhao และ Kuo (2015) รายงานว่าผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้นส่วนหนึ่งเป็นเพราะมีวินัยในตนเองสูง ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาเชิงประจักษ์ของ Simba และคณะ (2016) ที่สรุปว่าวินัยในตนเองของผู้เรียนมีแปรผันตรงต่อผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของผู้เรียน วัฒนธรรมสุดท้ายจากการศึกษานี้คือ การทำงานเป็นทีม (Teamwork) ซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญอย่างยิ่งในสังคมปัจจุบันเนื่องจากการสร้างไอเดียใหม่หรือสร้างสรรค์นวัตกรรมให้เกิดขึ้นในสังคมจำเป็นต้องที่บุคคลต้องทำงานร่วมกับผู้อื่น ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่าข้อค้นพบด้านวัฒนธรรม

การเรียนรู้ทั้งห้าด้านจำเป็นที่ครูและโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามต้องทบทวนและเร่งพัฒนาผู้เรียนให้มีวัฒนธรรมข้างต้นเพื่อให้การเรียนการสอนสามารถบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

แนวทางการวัดและการประเมินผลผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 มีการเปลี่ยนแปลงไปตามแนวทางการจัดการศึกษายุคใหม่ที่เน้นการประเมินทักษะผู้เรียนมากกว่าการประเมินความรู้ภายในอดีตที่ผ่านมา (Binkley et al., 2012a; Griffin & Care, 2014; Partnership for 21st Century Skills, 2008) การศึกษาในภาพรวมการวัดและประเมินผลผู้เรียนของโรงเรียนทั้งสามประเทศพบว่า โรงเรียนยังคงใช้ระบบการประเมินทั้งแบบเดิมที่เน้นการวัดความรู้โดยใช้แบบทดสอบ และการประเมินแบบใหม่ที่ให้ความสำคัญต่อทักษะและกระบวนการ อย่างไรก็ตามโรงเรียนทั้งสามประเทศได้ลดการวัดโดยการสอบให้น้อยลงและใช้การวัดที่เน้นไปที่ผลงานของผู้เรียนมากขึ้น ตัวอย่างโรงเรียน Ummul Qura ประเทศอินโดนีเซีย โรงเรียนใช้แนวทางการสอนแบบสืบเสาะหาความรู้ (Inquiry Based Learning) การวัดและประเมินจึงพิจารณาจากผลงานของผู้เรียนเป็นหลัก และกรณีของโรงเรียน MAI ประเทศสิงคโปร์ในรายวิชาอิสลามศึกษา ซึ่งเป็นการวัดและประเมินผลแนวใหม่และสอดคล้องกับการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 คือวัดผู้เรียนจากการปฏิบัติและการดำเนินชีวิตประจำวัน ตัวอย่างในรายวิชาหลักศรัทธาซึ่งมีเป้าหมายให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในศตวรรษที่ 21 ครูอิสลามศึกษาของโรงเรียนเปลี่ยนจากการประเมินผู้เรียนโดยการสอบเป็นการประเมินจากการพัฒนาตนเองและการปฏิบัติของนักเรียน โดยให้นักเรียนบันทึกข้อมูลการทำหน้าที่ในระยะเวลา 1 เดือน และให้นักเรียนเขียนกราฟพัฒนาการของตนเอง ซึ่งการใช้กราฟก็เป็นการบูรณาการวิชาคณิตศาสตร์ลงในรายวิชาอิสลามศึกษา และวัดจากการขยายผลความดีที่นักเรียนร่วมกันวิเคราะห์กับเพื่อน ๆ ที่ปัญหาและสาเหตุของการเพิ่มหรือลดอีมาน และนำเสนอโดยการเขียนลงในกระดาษชาร์ตและตกแต่งให้สวยงามเพื่อเผยแพร่แก่เพื่อนนักเรียนในโรงเรียน

เมื่อเปรียบเทียบกับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในประเทศไทยก็พบว่าการออกแบบการวัดและประเมินผลยังมีปัญหาและอุปสรรคอีกหลายด้าน การศึกษาของ ยุทธนา เกื้อกุล และนิลาละ แวอุเซ็ง (2560) เกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามพบปัญหาของการวัดผลและประเมินผลในภาพรวมคือ โรงเรียนขาดการประเมินตามสภาพจริงของผู้เรียน และไม่สอดคล้องกับการออกข้อสอบกลางของประเทศ (O-net) โรงเรียนขาดการประเมินแบบเน้นพัฒนาการที่ต่อเนื่อง และขาดเครื่องมือวัดด้วยวิธีการที่หลากหลายและไม่มีความสอดคล้องกับพัฒนาการของผู้เรียน รวมถึงการวัดผลประเมินผลไม่ตรงตามมาตรฐานและตัวชี้วัด ประเด็นสำคัญของการพัฒนารูปแบบการวัดของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในตอนนี้คือการประเมินที่ครอบคลุมความรู้ ทักษะ และทัศนคติ (Kartowagiran & Maddini, 2015) ผู้วิจัยเห็นว่าจำเป็นที่โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาในภาคใต้ควรปรับเปลี่ยนโดยเฉพาะในรายวิชาอิสลามศึกษาที่ควรวัดและประเมินผู้เรียนที่เน้นทักษะในศตวรรษที่ 21 (Binkley et al., 2012b) เพื่อให้การพัฒนาผู้เรียนเป็นไปตามเจตนารมณ์ที่แท้จริงของการจัดการอิสลามที่ต้องสอดคล้องกับพัฒนาการทุกด้าน คือ การศึกษาที่มุ่งเน้นความเจริญเติบโตของมนุษย์ทั้งในด้านจิตวิญญาณ ด้านจิตนาการ ด้านร่างกาย และความรู้เพื่อให้บรรลุถึงความสมบูรณ์ของบุคคล (Iqbal, 1978; ซอลีฮะห์ หะยีสะมะแอ, 2012) ซึ่งหากครูยังคงใช้การวัดแบบเดิมที่วัดเฉพาะความรู้เท่านั้นก็จะทำให้ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายการพัฒนามนุษย์ตามแนวคิดปรัชญาการจัดการศึกษาอิสลามที่ได้กล่าวข้างต้น

ระบบประกันคุณภาพของโรงเรียนในประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซีย และสิงคโปร์ โดยทั่วไปไม่แตกต่างจากประเทศไทย โดยมีการประกันคุณภาพภายในและประกันคุณภาพภายนอก เนื่องด้วยข้อจำกัดของการวิจัยผู้วิจัย

ไม่สามารถเก็บข้อมูลในรายละเอียดเท่าที่ควร แต่ที่น่าสนใจคือการประกันคุณภาพครูโดยเครือข่ายโรงเรียนของทั้งสามประเทศ ซึ่งเครือข่ายโรงเรียนมีบทบาทอย่างมากในการดูแลคุณภาพการสอนของโรงเรียน เช่น การรับรองครูใหม่ด้วยการอบรมระยะยาวอย่างน้อย 1 ปี เพื่อประกันว่าครูสามารถสอนได้อย่างมีคุณภาพ และระบบติดตามและนิเทศโดยตัวแทนเครือข่าย ในประเทศสิงคโปร์การประกันคุณภาพการศึกษาค่อนข้างมีมาตรฐานที่สูง รัฐบาลสิงคโปร์เข้มงวดต่อประเด็นคุณภาพและมาตรฐานของการศึกษาอย่างยิ่ง โรงเรียนที่ไม่สามารถจัดการเรียนการสอนได้ตามมาตรฐานจะต้องหยุดรับนักเรียนในปีการศึกษาถัดไป และหากยังไม่สามารถพัฒนาคุณภาพให้สอดคล้องกับมาตรฐานที่กระทรวงกำหนดได้ก็อาจให้หยุดจัดการศึกษา สำหรับประเทศทั้งสามโดยรวมแล้ว การประกันคุณภาพโดยรัฐบาลนั้นภาครัฐจะเป็นผู้กำหนดมาตรฐานที่ต้องบรรลุเป้าหมายในการจัดการเรียนรู้ แต่จะไม่เข้าไปกำหนดแนวทางการจัดการเรียนรู้หรือหลักสูตรของโรงเรียนมากนัก ผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลแล้วพบว่า โรงเรียนไม่ได้กังวลต่อการจัดการหลักสูตรซึ่งมีอิสระในการดำเนินการ เพียงแต่ต้องมีมาตรฐานเท่านั้น ดังนั้นนโยบายแห่งรัฐจึงไม่ได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรของโรงเรียน หรือการเปลี่ยนแปลงก็เป็นไปตามความสมัครใจหรือความพร้อมของโรงเรียน ในขณะที่โรงเรียนในประเทศไทยยังคงกล่าวอ้างถึงภาครัฐอยู่ตลอดเวลาถึงนโยบายหรือระบบการศึกษา ผู้วิจัยมีความเห็นว่าในความเป็นจริงโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในประเทศไทยมีอิสระในการจัดทำหลักสูตรได้พอสมควร แต่อุปสรรคคือการไม่ยอมเปลี่ยนแปลงด้วยสาเหตุและปัจจัยหลายด้าน ประเทศไทยกำหนดเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพการศึกษาไว้ซึ่งโรงเรียนสามารถจัดการศึกษาตามหลักสูตรสถานศึกษาหรือท้องถิ่นแต่ให้ได้มาตรฐานตามที่กระทรวงกำหนด

การพัฒนาครูของทั้งสามโรงเรียนดำเนินโดยภาคส่วนต่าง ๆ 3 ส่วนด้วยกัน คือ โรงเรียน เครือข่ายโรงเรียน และหน่วยงานการศึกษาภาครัฐ โดยบทบาทส่วนใหญ่ในการพัฒนาครูผู้สอนเน้นหนักไปที่เครือข่ายโรงเรียนและโรงเรียนเป็นหลัก และลักษณะการพัฒนาครูจะพัฒนาตามจุดเน้นที่สำคัญของโรงเรียนมากกว่าการพัฒนาตามนโยบายของภาครัฐที่มีการปรับเปลี่ยนและจับเอาประเด็นที่เป็นกระแสมาพัฒนาครู การพัฒนาโดยหน่วยงานภาครัฐส่วนใหญ่จะเป็นการพัฒนาแบบเร่งด่วนและไม่ต่อเนื่อง แต่การพัฒนาโดยเครือข่ายโรงเรียนและโรงเรียนมุ่งเน้นการพัฒนาที่ต่อเนื่องและมีจุดเน้นเฉพาะตามลักษณะของโรงเรียนนั้นคือการบูรณาการอิสลามและการสร้างสมรรถนะของผู้เรียนให้มีศักยภาพตามจุดมุ่งหมายที่กำหนด ซึ่งแนวทางการพัฒนาครูที่โรงเรียนดำเนินการที่สำคัญมี 6 กิจกรรมหลักคือ 1) การกำหนดครูพี่เลี้ยงสำหรับครูใหม่ 2) วงกลมเรียนรู้พัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครู (Halakah Quran) 3) Daurah, Qiyam, Muqaiyam (DOM) 4) การเข้าร่วมอบรม 5) อบรมในสถาบันวิชาชีพครู และ 6) การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ร่วมกับเครือข่าย

7.2.2 ความสัมพันธ์และวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนกลยุทธ์การสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

จากการศึกษาพบว่าปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อกลยุทธ์การสอน ครู 4 ประเทศ (มาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย และไทย) ให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านคุณลักษณะของครูผู้สอนที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 มากที่สุดถือว่าสอดคล้องกับการศึกษาของนักวิชาการหลายท่านเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูผู้สอนที่ส่งผลต่อผู้เรียน เช่นการศึกษาของ Jepsen (2005) ที่พบว่าคุณลักษณะของครูผู้สอนสามารถทำนายผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนได้ โดยเฉพาะนักเรียนที่มีผลการเรียนต่ำ สอดคล้องกับการศึกษาของ Dobbie (2011) ที่ศึกษาพบว่าคุณลักษณะของครู เช่น ความสำเร็จของครูที่ผ่านมา ความขยันหมั่นเพียร ภาวะผู้นำ และความมุ่งมั่น สามารถส่งผลต่อ

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน เช่นเดียวกับการศึกษาของ มูฮัมหมัดอาฟีฟี อัซซอลีฮีย์ สราวุธ สายทอง เกตุ อัสมีมานะ และและ นัชชีมา บาเกาะ (2019) ที่ศึกษาคุณลักษณะของครูผู้สอนที่แสดงออกเป็นพฤติกรรมทาง สังคมและอารมณ์ ได้แก่ การเข้าใจผู้เรียน และครูควบคุมอารมณ์ของตนเองเป็นปัจจัยที่ครูผู้สอนเห็นว่าสำคัญต่อ การพัฒนาผู้เรียน อย่างไรก็ตามการศึกษาพบว่าครูในประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซีย และสิงคโปร์มีค่าเฉลี่ยด้าน ความเห็นต่อปัจจัยด้านวิชาชีพของครูผู้สอน น้อยที่สุด ($\bar{X} = 3.24$) ในขณะที่ประเทศไทย พบว่า ครูผู้สอนให้ ความสำคัญกับปัจจัยด้านนโยบายแห่งรัฐ น้อยที่สุด ($\bar{X} = 3.55$) และเมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของปัจจัยที่ เกี่ยวข้องกับ พบว่า 3 ประเทศ (มาเลเซีย สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย) มีค่าเฉลี่ยด้านแนวทางการจัดการศึกษาใน ศตวรรษที่ 21 คุณลักษณะของครูผู้สอน ปัจจัยด้านโรงเรียน ปัจจัยด้านผู้ปกครอง ปัจจัยด้านชุมชน ปัจจัยด้าน สังคมและวัฒนธรรม ปัจจัยด้านนโยบายแห่งรัฐสูงกว่าประเทศไทยในทุกด้าน ยกเว้นด้านการพัฒนาวิชาชีพของ ครูผู้สอน ที่มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าประเทศไทย

ข้อมูลด้านเดียวที่ครูไทยมีค่าเฉลี่ยมากกว่าประเทศอื่นคือการพัฒนาด้านวิชาชีพของครูผู้สอนถือว่าเป็นข้อ ค้นพบที่น่าสนใจยิ่ง ซึ่งสาเหตุอาจมาจากการที่ครูไทยต้องเข้าร่วมการอบรมมากกว่าโรงเรียนอื่น ๆ ในประเทศ อาเซียน โดยข้อมูลจากสำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (สสค.) ที่ได้สำรวจกิจกรรมครู ไทยแต่ละวันในปี 2557 จำนวน 427 คน พบว่าครูต้องใช้เวลากับกิจกรรมภายนอกชั้นเรียนที่ไม่ใช่การจัดการ เรียนการสอนเฉพาะวันธรรมดามากถึง ร้อยละ 45 ของเวลาทั้งหมด ซึ่งถือเป็นตัวเลขที่สูงมาก โดยกิจกรรมนอก ชั้นเรียนที่ไม่ใช่การเรียนการสอนที่ครูใช้เวลามากที่สุด 3 อันดับ คือ การประเมินของหน่วยงานภายนอก การ แข่งขันทางวิชาการ และการอบรมจากหน่วยงานภายนอก ตามลำดับ ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับการลงพื้นที่ ของผู้วิจัยที่พบว่าโรงเรียนในต่างประเทศจะไม่เน้นการพัฒนาวิชาชีพครูโดยการอบรมหรือถ้ามีการอบรมจะเน้น พัฒนาครูในโรงเรียนเป็นหลักยกเว้นครูใหม่เท่านั้นที่อาจมีการอบรมมากกว่าครูอื่นๆ ข้อค้นพบข้างต้นจึงเป็นตัว บ่งชี้ที่สำคัญประการหนึ่งที่ทุกฝ่ายต้องทบทวนเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพครูที่อาจใช้เวลาจากจนครูกังวลกับการ ฝึกอบรมโดยหน่วยงานภายนอกบ่อยและอาจส่งผลต่อการจัดการเรียนการสอนตามมา

ข้อค้นพบที่สำคัญประการหนึ่งคือนโยบายแห่งรัฐซึ่งจากค่าเฉลี่ยของประเทศไทยต่ำที่สุดในขณะที่ ต่างประเทศมีค่าเฉลี่ยอยู่ในลำดับที่ 6 จากตัวแปรทั้ง 8 ด้านซึ่งถือว่าอยู่ในระดับต่ำเช่นเดียวกัน แม้ค่าเฉลี่ย โดยรวมยังอยู่ในระดับมากและนโยบายทางการเมืองหรือรัฐก็มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียน (S. A. Lubis, 2013; Mas'ud, 2013; Nasir, Pereira, & Turner, 2009) แต่ผู้บริหารโรงเรียนและครูหลายท่านได้ สะท้อนว่านโยบายแห่งรัฐอาจมีผลในภาพรวมของการจัดการศึกษา แต่กระบวนการต่าง ๆ และการขับเคลื่อน การพัฒนาโดยรวมแล้วโรงเรียนมีอำนาจและบทบาทในการดำเนินการและตัดสินใจได้อย่างอิสระหลายด้าน ในหลายประเทศโรงเรียนอาจไม่ถูกสนับสนุนงบประมาณจากรัฐบาลอย่างมีประสิทธิภาพ (Mokhtar, 2010; C. Tan, 2009) ดังนั้นโรงเรียนจึงต้องพยายามสร้างคุณภาพด้วยตนเองเป็นสำคัญ เช่นเดียวกับประเทศมาเลเซียที่ กล่าวว่าการภาครัฐจะมุ่งให้ความสำคัญต่อโรงเรียนรัฐมากกว่าเอกชน ดังนั้นโรงเรียนจึงต้องดำเนินการพัฒนาการเรียนการสอนของโรงเรียนด้วยตนเอง ผู้วิจัยเห็นด้วยกับข้อค้นพบข้างต้นที่ในความเป็นจริงโรงเรียนมีอิสระหลาย ด้านในการพัฒนานักเรียนและครูในโรงเรียน ดังนั้นการกล่าวโทษหรืออ้างปัจจัยทางภาครัฐอยู่ฝ่ายเดียวอาจทำให้ โรงเรียนเสียเวลาจนไม่สามารถคิดถึงการเดินทางพัฒนาโรงเรียนได้อย่างจริงจังและมีคุณภาพ

การศึกษาพบว่าปัจจัยด้านกลยุทธ์การสอน ได้แก่ การเตรียมความพร้อมก่อนการเรียนการสอน การบริหารจัดการเวลา การออกแบบห้องเรียน บุคลากรสนับสนุน ทรัพยากรการเรียนรู้ วัฒนธรรมการเรียนรู้ สำหรับผู้เรียน เนื้อหาและโครงสร้างหลักสูตร การบูรณาการอิสลาม เทคนิคที่ใช้ในการสอน การใช้ไอซีทีในการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล การประกันคุณภาพการสอน การปรับปรุงการเรียนการสอนมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทั้งหมด ซึ่งบ่งบอกถึงความสำคัญในการพัฒนากลยุทธ์ข้างต้นเพื่อนำไปสู่การสอนผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 และองค์ประกอบดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีกลยุทธ์การสอน (Greenberg & Davila, 2002; Neittaanmäki et al., 2016) ที่ผู้วิจัยนำมาเป็นกรอบในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ และเมื่อพิจารณาระดับของค่าเฉลี่ยพบว่าครูทั้ง 4 ประเทศ (ไทย มาเลเซีย สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย) ให้ความสำคัญกับการประกันคุณภาพการสอนมากที่สุด ซึ่งเป็นข้อค้นพบที่น่าสนใจเกี่ยวกับระบบการประกันคุณภาพของโรงเรียนที่ทุกโรงเรียนให้ความสำคัญ โดยเฉพาะในประเทศสิงคโปร์ที่มีความท้าทายอย่างยิ่งในการพัฒนาคุณภาพของโรงเรียน (Mutalib, 1996) เพราะรัฐบาลประเทศสิงคโปร์มีมาตรฐานคุณภาพการศึกษาที่สูง และได้กำหนดให้โรงเรียนมีคุณภาพตามที่กระทรวงกำหนด ดังนั้นโรงเรียนจึงต้องมีแผนในการปฏิรูปการจัดการเรียนรู้ใหม่ โดยมีองค์กรอิสลาม (MUIS) เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาร่วมกับโรงเรียน (C. Tan, 2009) ด้วยเหตุนี้ประเด็นคุณภาพข้างต้นอาจเป็นสาเหตุที่ทำให้ครูมองว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพของโรงเรียน เช่นเดียวกับประเทศอินโดนีเซียที่การประกันคุณภาพของโรงเรียนรัฐบาลเริ่มให้ความสำคัญในการให้การสนับสนุนงบประมาณและควบคุมมาตรฐานการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนามากขึ้น (Azra & Afrianty, 2005; Muhammadi, Marzuki, & Hussin, 2015) และรัฐบาลได้จัดตั้งหน่วยงานเพื่อประเมินและรับรองคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน (Makbuloh, 2017) เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ อย่างไรก็ตามรัฐบาลอาจมีมาตรการสำหรับโรงเรียนที่ไม่ผ่านคุณภาพไม่เข้มข้นเท่ากับประเทศสิงคโปร์และมาเลเซีย ซึ่งในกรณีสิงคโปร์ทางรัฐบาลสามารถสั่งการให้โรงเรียนหยุดรับนักเรียนหรือปิดกิจการโรงเรียนหากประเมินแล้วไม่มีมาตรฐานตามที่รัฐบาลกำหนด

ผู้วิจัยคิดว่าการที่รัฐบาลควบคุมมาตรฐานแต่ให้อิสระในการรูปแบบการทำหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนเป็นเรื่องที่ควรให้ความสำคัญยิ่ง หากรัฐเข้าไปจัดการทุกอย่างตั้งแต่กระบวนการเริ่มต้นของโรงเรียนอาจทำให้การจัดการศึกษาไม่สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนที่แท้จริงและสร้างอัตลักษณ์ของโรงเรียนได้ การศึกษาไม่ควรเป็นแบบตัดเสื้อไซส์เดียวแล้วให้นักเรียนทุกคนสวมใส่ทั้งหมด (Hornby, 1999) แต่ควรเป็นแบบนักเรียนมีเสื้อใส่ตามที่แต่ละคนชอบและพอใจ อย่างไรก็ตามเสื้อที่ใส่ก็ต้องปกป้องนักเรียนจากความหนาวหรือป้องกันสุขภาพได้โดยมีมาตรฐานที่กำหนดได้

จากการศึกษาพบว่าการประเมินทักษะในศตวรรษที่ 21 โดยครูกลุ่ม 3 ประเทศ (มาเลเซีย สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย) และประเทศไทย 3 ประเทศ (มาเลเซีย สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย) มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าประเทศไทยทุกด้าน ยกเว้นทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การแก้ปัญหาและการตัดสินใจ ที่มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าประเทศไทยเพียง 0.01 ภาพรวมของทักษะข้างต้นสอดคล้องกับผลการประเมินมาตรฐานการศึกษาและคุณภาพผู้เรียนทั้งในระดับชาติและระดับสากล ในรายงานของคณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา (คณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา, 2562) ได้ชี้ชัดถึงคุณภาพการศึกษาไทย ซึ่งมีคุณภาพการศึกษาต่ำไม่ได้มาตรฐานตามเกณฑ์ภายในประเทศ คุณภาพการศึกษาไทยต่ำเมื่อเทียบมาตรฐานสากล และความสามารถทางภาษาอังกฤษของคนไทยต่ำมากเช่นเดียวกันเมื่อเทียบกับประเทศอื่น ๆ ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับผลการประเมินผล

โครงการศึกษาแนวโน้มการจัดการศึกษาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ของนักเรียนไทยเทียบกับนานาชาติ (Trends in International Mathematics and Science Study; TIMSS) ซึ่งรายงานโดยสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี หรือ สสวท. (2560) ที่กล่าวถึงศักยภาพของนักเรียนไทยในด้านคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ที่ต่ำกว่าประเทศมาเลเซียและสิงคโปร์อย่างชัดเจน เช่นเดียวกับการใช้ภาษาอังกฤษที่ยืนยันโดยผลการจัดอันดับของ Education First (EF) หรือสำนักงานจัดอันดับทักษะการใช้ภาษาอังกฤษ (Education First (EF), 2018) ประเทศสวีเดนแลนด์ ซึ่งรายงานว่าประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 64 จาก 88 ประเทศที่ไม่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาหลักทั่วโลก และเป็นอันดับ 16 จาก 21 ประเทศในเอเชีย ซึ่งต่ำกว่าประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซีย และสิงคโปร์ ผู้วิจัยเห็นว่าศักยภาพของเด็กไทยทั้งด้านวิทยาศาสตร์และภาษาอังกฤษข้างต้นอาจส่งผลกระทบต่อทักษะอื่น ๆ ตามมา เช่น ทักษะด้านวัฒนธรรม การทำงานร่วมกับผู้อื่น เป็นต้น ซึ่งถือว่าผลจากการศึกษานี้เป็นเรื่องที่สำคัญที่ทุกภาคส่วนควรให้ความสำคัญและเร่งพัฒนานักเรียนไทย โดยเฉพาะในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามให้มีศักยภาพอย่างน้อยเทียบเท่ากับประเทศในภูมิภาคนี้เพื่อให้ นักเรียนสามารถเป็นบุคคลในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมีคุณภาพ

7.2.3 กลยุทธ์และพัฒนาแนวทางการนำไปใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในบริบทสังคมจังหวัดชายแดนภาคใต้

การศึกษาการสังเคราะห์กลยุทธ์ในการวิจัยนี้มีกรอบการวิเคราะห์กลยุทธ์การสอน 6 ด้าน (Greenberg & Davila, 2002; Katherine Prince, 2014; Neittaanmäki et al., 2016) คือ 1) หลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ 2) การเตรียมความพร้อมก่อนการเรียนการสอน 3) การวิเคราะห์ประเด็นอุปสรรคต่อการจัดการเรียนการสอน 4) การออกแบบการวัดผลและประเมินผลแนวใหม่ 5) ระบบการนำผลการประเมินสู่การปรับปรุงและพัฒนา 6) ระบบประกันคุณภาพการสอน ซึ่งจากข้อค้นพบโดยใช้กรอบการวิเคราะห์ข้างต้นผู้วิจัยได้เสนอกรอบกลยุทธ์ใหม่สำหรับบริบทโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในประเทศไทย จากการพิจารณาร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 15 ท่าน ซึ่งได้สะท้อนสภาพปัญหาปัจจุบันและนำเสนอกลยุทธ์ในการพัฒนาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาหลักซึ่งโรงเรียนควรใช้กลยุทธ์ 6 ด้าน ได้แก่ 1) กลยุทธ์หลักสูตรสามัญบูรณาการอิสลาม (บูรณาการสาระการเรียนรู้/บูรณาการโครงสร้างรายวิชา) 2) กลยุทธ์การสอนแบบ Inquiry Based Learning หรือ CAMT-UBD หรือ Project-Based Learning สำหรับรายวิชาบูรณาการอิสลาม หรืออิสลามบูรณาการสามัญ 3) กลยุทธ์การวัดและประเมินการจัดการเรียนรู้บูรณาการอิสลาม 4) กลยุทธ์นำเทคโนโลยีการศึกษามาใช้ในการจัดการเรียนการสอนและบริหารจัดการโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ 5) กลยุทธ์ระบบพัฒนาครูโรงเรียนบูรณาการโดยใช้ห้องเรียนเป็นฐาน และ 6) กลยุทธ์หุ้นส่วนทางการศึกษาเพื่อยกระดับคุณภาพโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามหลักสูตรบูรณาการ ผู้วิจัยเห็นว่ากลยุทธ์ข้างต้นจะสามารถช่วยแก้ปัญหาที่สำคัญ เช่น เนื้อหาการเรียนมากกว่าโรงเรียนทั่วไปเพราะต้องเรียนทั้งรายวิชาศาสนาและสามัญ คุณภาพของครูผู้สอน การพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน รวมถึงการบริหารจัดการ เป็นต้น (Yaacob, 2008; จารูวิจน์ สองเมือง และธีรพงศ์ แก่นอินทร์, 2555; นิเลาะ แวอุซัง ผ่องศรี วาณิชย์สุภวงศ์ อิบรอเฮ็ม ณรงค์รักษาเขตอะหมัด ยี่สุนทร และมุฮัมมัดรยูยานี บากา, 2552) ได้ตรงกับสภาพปัญหาที่แท้จริงได้

เมื่อพิจารณาองค์ประกอบและระบบของกลยุทธ์ที่นำเสนอสำหรับการนำไปใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามพบว่าสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีระบบ (IPO System Approach) และโมเดล CIPP ของ

Stufflebeam, Daniel L ซึ่งประกอบด้วยอุปสรรค (Constraints) นวัตกรรม (Intervention) ผู้รับผิดชอบ (Responsible Person) ผลผลิต (Output) ผลลัพธ์ (Outcome) และผลกระทบ (Impact) (Cheong Cheng & Ming Tam, 1997; Stufflebeam, 1983) ซึ่งทำให้กรอบกลยุทธ์มองเห็นประเด็นความสัมพันธ์ของกระบวนการในการพัฒนาไปสู่ผลลัพธ์และผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการใช้กลยุทธ์ในภาพรวมที่ชัดเจน อย่างไรก็ตามผู้วิจัยยังไม่ได้ทำการทดลองใช้กลยุทธ์ข้างต้น ซึ่งจากการศึกษานี้มีข้อค้นพบแนวทางการนำไปใช้เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนโดยใช้กลยุทธ์การสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ซึ่งมีชื่อว่ากระบวนการ “อพลีร์น (UPLERN)” ประกอบด้วย 6 กระบวนการ คือ 1) การทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง (Understanding) 2) การจัดลำดับความสำคัญของการเปลี่ยนแปลง (Prioritizing) 3) การเรียนรู้ (Learning) 4) การนำกลยุทธ์ไปใช้และประเมิน (Employing and Evaluation) 5) การให้ผลสะท้อนกลับและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Reflecting and Revising) 6) การสร้างเครือข่าย (Networking) ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วแนวทางการนำไปใช้ข้างต้นมีความสอดคล้องกับแนวคิดการสร้างนวัตกรรมเพื่อสู่การเปลี่ยนแปลงองค์กรโดยใช้กระบวนการ Design Thinking ซึ่งหลายแนวคิดที่นำเสนอด้วยการเริ่มต้นจากความเข้าใจของบุคคล (Understanding) (Brown, 2008; DAM & SIANG, 2019) ก่อนนำไปสู่การดำเนินการหรือนำไปใช้ (Implementing) การสร้างความเข้าใจในการปรับเปลี่ยนระบบและหลักสูตรถือเป็นหัวใจสำคัญตามความคิดเห็นของ Maimun Aqsha Lubis (2015) อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยแห่งชาติมาเลเซีย เกี่ยวกับความท้าทายและความหวังของการทำหลักสูตรบูรณาการได้กล่าวถึงความกังวลอาจมีครูบางส่วนปฏิเสธเรื่องนี้ รวมถึงผู้ปกครอง และชุมชนที่อาจยังไม่เข้าใจถึงเป้าหมายหรือเจตนารมณ์ของการพัฒนาหลักสูตรที่แท้จริง ดังนั้นสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องให้ทุกภาคส่วนเข้าใจประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างลึกซึ้ง เพื่อให้กระบวนการจัดการเรียนรู้สามารถดำเนินการได้สอดคล้องกับความต้องการในการพัฒนาบุคคลอย่างแท้จริง

นอกจากนี้กระบวนการ UPLERN ได้ให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ภายในของผู้ที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นไปตามแนวคิดองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Garwin, 1993; J.Marquardt, 2014; Slater & Narver, 1995) ที่จะต้องมีการเรียนรู้และการจัดการความรู้เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง กระบวนการนี้ผู้วิจัยเห็นว่ามีความสำคัญมากเช่นกัน เพราะสัมพันธ์กับการสร้างความเข้าใจในประเด็นการพัฒนาก่อนนำไปสู่การปฏิบัติ กระบวนการเรียนรู้จะเป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้เรียนรู้และเข้าใจในประเด็นการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น โดยแนวทางการนำไปใช้นี้ยังเชื่อมโยงไปสู่ประเด็นการสร้างหุ้นส่วนและเครือข่ายในการพัฒนาโรงเรียนเพื่อให้การขับเคลื่อนสามารถดำเนินไปได้ด้วยองค์กรภาคีที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนซึ่งจะยิ่งทำให้การพัฒนาสามารถดำเนินไปได้อย่างมีเอกภาพ มีพลังเกื้อหนุน และมีความยั่งยืนต่อไป

7.3 ข้อเสนอแนะ

7.3.1 ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานศึกษาธิการภาค 7 ยะลา สำนักงานศึกษาธิการ (ส่วนหน้า) สำนักประสานนโยบายการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน (กอ.รมน.) ภาค 4 ส่วนหน้า ควรนำผลการศึกษานี้เกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรบูรณาการอิสลามและกลยุทธ์การสอนไปใช้ในการกำหนดนโยบายการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในประเทศไทย การพัฒนาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในประเทศไทย

ไทย การพัฒนาครูและบุคลากร รวมถึงการบริหารจัดการของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อให้การจัดการศึกษามีมาตรฐานสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในสังคมปัจจุบัน และสามารถสร้างผู้เรียนคุณภาพที่สามารถแข่งขันกับต่างประเทศได้

2. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานศึกษาธิการภาค 7 ยะลา สำนักงานศึกษาธิการ (ส่วนหน้า) สำนักประสานนโยบายการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน (กอ.รมน.) ภาค 4 ส่วนหน้า ควรนำผลการศึกษานี้ไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามต้นแบบบูรณาการอิสลาม โดยเฉพาะหลักสูตรบูรณาการอิสลามที่สามารถสร้างผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 สอดคล้องกับแนวทางในการพัฒนาประเทศ องค์กรภาครัฐที่กล่าวข้างต้นถือว่ามีความสำคัญที่สามารถผลักดันให้โรงเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงได้ ดังนั้นควรคัดเลือกโรงเรียนที่สนใจเข้าร่วมนำร่องพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบ สนับสนุนงบประมาณเฉพาะในการพัฒนาโรงเรียนอย่างต่อเนื่องโดยโรงเรียนต้นแบบในต่างประเทศยินดีเป็นพี่เลี้ยงในการพัฒนา

3. สถาบันผลิตครูและผู้บริหารโรงเรียน ได้แก่ วิทยาลัยอิสลามศึกษา และคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยฟาฏอนี และสถาบันที่เปิดสอนหลักสูตรพัฒนาวิชาชีพครูอื่น ๆ ควรนำผลการวิจัยนี้ไปปรับใช้ในการพัฒนาหลักสูตร ครุศาสตร์หรือศึกษาศาสตร์บัณฑิต การปรับเนื้อหาในการเรียนการสอนครูที่จะเข้าสู่โรงเรียนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมถึงการจัดหลักสูตรระยะสั้นในการอบรมครูและผู้บริหารในพื้นที่ เช่น เทคนิคการสอนแบบใหม่ การพัฒนาหลักสูตร การวัดและประเมินผลผู้เรียน เพื่อพัฒนาครูและผู้บริหารเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการที่เท่าทันการเปลี่ยนแปลงต่อไป

4. นักการศึกษา ครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรทำความเข้าใจในนิยามของคำว่า “บูรณาการ” ให้มีทิศทางเดียวกัน การศึกษานำเสนอข้อค้นพบนิยามการบูรณาการอิสลามที่ครอบคลุมหลายด้านที่ไม่จำกัดเฉพาะการบูรณาการเนื้อหาเท่านั้น การมีความเข้าใจเดียวกันของทุกฝ่ายจะช่วยให้การพัฒนาโรงเรียนบูรณาการสามารถดำเนินการไปได้อย่างมีทิศทางที่ชัดเจนและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

5. นักการศึกษา ครู ผู้บริการโรงเรียน ผู้ปกครอง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรทำความเข้าใจในเป้าหมายของการพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 บนฐานคิดการศึกษาที่เน้นผลลัพธ์เป็นสำคัญ (Outcome Based Education) เพื่อให้สามารถนำไปปรับใช้ในการพัฒนาโครงสร้างหลักสูตรใหม่ที่สามารถบูรณาการและลดภาระการเรียนรู้ที่มากเกินไปสำหรับผู้เรียน เพื่อให้ปัญหาด้านโครงสร้างหลักสูตรและการเรียนการสอนที่มีคุณภาพของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่ถกเถียงอย่างยาวนานสามารถแก้ไขได้ จึงต้องจัดเวทีพูดคุยเพิ่มเติมเพื่อให้ทุกฝ่ายรับรู้และเข้าใจอย่างถ่องแท้และสอดคล้องกันในส่วนที่มองว่าการลดวิชาศาสนานั้นเป็นการทำลายการเรียนรู้วิชาศาสนา ทุกฝ่ายควรสื่อสารและมีเจ้าภาพหลักโดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐที่ควรเป็นตัวกลางในการเชื่อมต่อทุกฝ่ายให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน

6. โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควรนำผลการวิจัยนี้ในด้านโครงสร้างหลักสูตร และการบูรณาการไปปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร โครงสร้างรายวิชา กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของโรงเรียนใหม่ โดยทบทวนผลลัพธ์ของผู้เรียนที่สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบัน หลักสูตรควรปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับการศึกษาสมัยใหม่ และปรับสาระเนื้อหาให้เหมาะสมกับศักยภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน โรงเรียนสามารถนำตัวอย่างการพัฒนา

หลักสูตรจากการศึกษานี้ไปใช้เป็นกรอบในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนได้เพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ได้

7. โรงเรียนควรนำผลจากการศึกษานี้ด้านการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 เช่น การเรียนรู้แบบสืบเสาะ (Inquiry Based Learning) การเรียนการสอนแบบ CAMT-UBD หรือการเรียนรู้แบบโครงงาน เป็นต้น ไปใช้เป็นต้นแบบในการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาต่าง ๆ ของโรงเรียนเพื่อพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ได้ ที่สำคัญการใช้ควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องและปฏิบัติทั้งโรงเรียนและมีการประเมินและติดตามครูอย่างเป็นระบบ

8. โรงเรียนสามารถนำผลการศึกษานี้ด้านการเตรียมความพร้อมก่อนการเรียนการสอนบูรณาการอิสลามไปใช้ในการกำหนดเป้าหมายและเจตนารมณ์ที่แท้จริงและครอบคลุมทุกด้าน โรงเรียนที่ต้องการจัดทำหลักสูตรบูรณาการสามารถนำข้อค้นพบเรื่องการบูรณาการไปออกแบบและพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนให้ครอบคลุมทุกด้าน

9. หุ่นส่วนทางการศึกษา ได้แก่ ผู้ปกครอง เครือข่ายโรงเรียน หน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่สนับสนุนและพัฒนาโรงเรียนควรนำกระบวนการ “UPLEARN” ซึ่งเป็นผลจากการศึกษานี้ไปพิจารณาเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงและสนับสนุนโรงเรียนให้บรรลุเป้าหมายในการจัดการศึกษาได้

10. การสร้างการเปลี่ยนแปลงของโรงเรียนในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารจะต้องมีวิสัยทัศน์และกล้าที่จะเปลี่ยนแปลง การผลักดันการเรียนการสอนและหลักสูตรจึงจำเป็นต้องมีผู้บริหารที่มีความเข้าใจ และมุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลง และต้องมีการประยุกต์หลักสูตรเพื่อนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7.3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สังเคราะห์กลยุทธ์การสอนและแนวทางในการนำกลยุทธ์ที่ใช้ซึ่งยังไม่ได้มีการนำร่องและปฏิบัติ การศึกษาในครั้งต่อไปสามารถนำผลการวิจัยนี้ไปใช้ในโรงเรียนและทำการวิจัยประเมินผลการใช้กลยุทธ์การสอนเพื่อให้เห็นผลการปฏิบัติมากยิ่งขึ้น

2. งานวิจัยในครั้งต่อไปสามารถดำเนินการในส่วนการพัฒนาโรงเรียนต้นแบบการใช้กลยุทธ์การสอน

3. การวิจัยครั้งต่อไปที่สามารถต่อยอดจากการศึกษาครั้งนี้ให้ได้ประเด็นข้อค้นพบเชิงลึกและเชิงปฏิบัติมากยิ่งขึ้น ได้แก่ การพัฒนาพัฒนาหลักสูตรสามัญบูรณาการอิสลามต้นแบบและการนำไปใช้ การพัฒนาเทคนิคการสอนแบบใหม่และประเมินผลการใช้เทคนิคการสอน การพัฒนาระบบการวัดและประเมินแนวใหม่ที่ประเมินความรู้สามัญและอิสลามบูรณาการ ระบบบริหารจัดการทรัพยากรของโรงเรียนบูรณาการอิสลาม ระบบพัฒนาครูประจำการในการสอนบูรณาการอิสลาม และการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของหุ่นส่วนทางการศึกษาเพื่อพัฒนาโรงเรียนบูรณาการอิสลาม

4. การวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษารูปแบบการบูรณาการเนื้อหาระหว่างสามัญและศาสนาเพื่อเป็นแนวทางที่ชัดเจนสำหรับครูที่สามารถลดเนื้อหาในการเรียนการสอนของรายวิชาให้น้อยลงเพื่อให้นักเรียนสามารถเรียนวิชาได้ครบตามที่หลักสูตรและมาตรฐานการศึกษาที่กำหนด